

KISS DÁVID

A Munkásőrség megalakítása

1957 első felében a Kádár-kormány megszervezte a Munkásőrséget. Többen feldolgozták a forradalmat követő korszak történetét, mégis vannak olyan momentumok, amelyek nem kellőképpen tisztázottak. Ilyen például a Munkásőrség megalakításának a kérdése is.

Előzmények az 1956-os forradalom végéig

Legkorábbi elődszerveként a Tanácsköztársaság idején megalakult Vörös Őrséget tartották számon.¹ A két világháború között a baloldali pártok közül az MSZDP-nek volt párthadserege, majd a viláégést követően már az MKP is szervezett magának milíciát, amelyet Rendező Gárdának neveztek el; parancsnoka Halas Lajos lett. Járási szinten is állítottak fel egységeket, ezek feladata a pártházak őrzése és a párt rendezvényeinek a biztosítása volt. 1948-ban a pártfúzióánál az SZDP gárdájával vonták össze őket, majd a következő évben elsorvasztották a szervezetet. Halas az ÁVH-hoz, majd a Budapesti Hadkiegészítő Parancsnokság élére került.² 1957-ig nem létezett hasonló, pártmilícia jellegű szervezet az országban.

A hazaiak mellett külföldi példák is szolgáltak a Munkásőrség megalakításához. A csehszlovák minta a *Lidová Milícia*, a német pedig a *Kampfengruppe* volt. Magyarországon a milícia típusú párthadsereg szervezése a forradalom előtt vetődött fel ismét. Halas Lajos többedmagával a Partizánszövetség átszervezését szorgalmazta.³

¹ A Munkásőrség szervezeti és működési szabályzata. 1965. II. 3. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) M-KS 295-1. f. 41. d. 1. ó. e.

² HALAS Lajos: *Az „R” Gárdától a Munkásőrségig*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986. 81–144.

³ Javaslat a Politikai Bizottságnak. 1956. augusztus 26. MOL M-KS 276. f. 69. cs. 38. ó. e.

Október 23-a után felállították a Katonai Bizottságot, többek között munkásosztagok megszervezésére. Ezt szovjet segítséggel gondolták, meg is kezdték a szervezést, de a kiküldött fegyverek sok esetben a felkelők kezébe kerültek. Október végén a Budapesti Pártbizottság épületében alakítottak meg egy törzset, amelynek feladata a munkások felfegyverzése lett volna, de ez az október 30-i ostrom miatt megghiúsult.⁴ Emellett a Budapesti Hadkiegészítő Parancsnokságnak is jelentős szerepet szántak a munkásalakulatok szervezésében.⁵ Végül is nem sikerült megszervezni a párthoz hű fegyveres milíciát; az csak feltételezhető, hogy a fegyverhez jutott munkások döntő többsége az október végén megalakuló Nemzetőrséghez csatlakozott.⁶ Azt, hogy hányan segítettek közülük a szovjeteiket, nem tudjuk. Sok esetben csak homályos visszaemlékezések állnak a rendelkezésünkre.⁷ Ezek közül Gaál László salgótarjáni munkásőrét emelném ki, aki a szokásostól eltérően mutatja be a történeteket: „A kommunistákból gyárőrséget szerveztünk. Felfegyverkeztünk. Csak kispuskákat tudtunk ugyan szerezni, de fegyver volt, és a mi kezünkben volt. Nem sokáig. Amit mi tudtunk, arra az ellenség is rájött: a hatalom birtoklásához minél több posztot el kell foglalni. Megalakították a maguk fegyveres gyárőrségét, és minket lefegyvereztek, elűztek.”⁸

A körvonalazódó párthadsereg

A forradalom után a Magyar Néphadsereget a szovjet csapatok lefegyverezték, majd megkezdődött a karhatalmi alakulatok megszervezése. Ezzel párhuzamosan felvetődött a pártmilícia felállításának a gondolata is. A fegyveres erők és testületek újjászervezése, tagjainak a kiválogatása sokáig elhúzódott.⁹

Az adott helyzetben az MSZMP-nek mindenkire szüksége volt, aki fegyveres szolgálatot vállalt mellette. A karhatalmi egységekbe a hivatá-

⁴ HORVÁTH Miklós: *1956 hadikronikája*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006. 85., 272–275.

⁵ MOL M-KS 295-1. f. 6. d. 23. ó. e.

⁶ HORVÁTH Miklós: A nemzetőrség megalakulásának körülményei és tevékenysége november 4-ig. In: HORVÁTH Miklós (szerk.): *„... Tizenhárom nap, amely...” Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc történetéből*. Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, 2003. 151–152.

⁷ HALAS Lajos: *Az „R” Gárdától a Munkásőrségig*. i. m.; BEREZEC János (szerk.): *Visszaemlékezések 1956*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986; VADÁSZ Ferenc (szerk.): *Munkásőrök. Szemelvények a Munkásőrség tízéves történetéből*. Munkásőrség Országos Parancsnokság, Budapest, 1967.

⁸ *Visszaemlékezések 1956*. I. m. 325.

⁹ SZÁNTÓ Mihály: Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése, a Magyar Néphadsereg lefegyverzése és tevékenysége a békekiképzés megkezdéséig. In: *„... Tizenhárom nap, amely...”* I. m. 184–201.

szos katonatisztek és belügyiék mellett munkásokat is felvettek. Ugyanakkor spontán megszerveződhetnek, illetve újjáalakulhattak a párthoz hű népőrségek.¹⁰ A karhatalom mellett már november elején megindult a rendőrség és a munkásörtség szervezése.¹¹

Időközben a gyárakban gyárőrségek alakultak, amelyek összetétele sok esetben nem nyerte le a hatalom tetszését, ezért december 11-én törvényerejű rendeletben szabályozták a fegyverviselésüket.¹² A gyárőrségek egészében fontosak voltak a hatalomnak, hiszen a munkástanácsok mellett ők ellenőrizték a gyárakat, az állam fontos bevételi forrásait. Adott esetben az MSZMP-hez hű gyárőrséggel akár sztrájkot is meg lehetett akadályozni.

A munkásörtség szervezését Halas Lajos sürgette a legjobban. Visszaemlékezése szerint a Budapesti Hadkiegészítő Parancsnokság parancsnokaként Csémi Károly karhatalmi ezredébe is küldött egy századot az állományából, a volt R-gárdisták közül pedig Pesti Endre ezredeshez küldött embereket. November 15-én egy pártaktív-értekezleten, majd 17-én Apró Antalnál szorgalmazta a munkásság felfegyverzését, de ezzel kapcsolatban a pártvezetés az október végi tapasztalatok miatt megosztott volt.¹³ Halas visszaemlékezését egy 1957-es jelentés is alátámasztja, amelynek szerzője november 10-ről és 17-ről szólva megemlítette: „...ismét konkrét javaslattal élünk a kommunisták felfegyverzését illetően”. Ezzel – az irat szerint – a pártvezetés is egyetértett, s kéréssel fordult a Csehszlovák Kommunista Párthoz, ismertesse írásban milíciájának a felépítését.¹⁴ Rónai Rudolf utazott ki ezért a dokumentumért.¹⁵

1956. november 21-én az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága (IIB) foglalkozott a fegyveres szervek újjáalakításával. Határozatában a munkásörsegről többek között a következők olvashatók: „A munkásörtség tagjaul azokat a szervezett munkásokat kell választani, akik a felszabadulás előtt szervezett munkások voltak. A szervezést az újonnan választott munkástanácsok fogják csinálni. El kell érni, hogy a jelenlegi munkásörtség tagjait ne szereljék le. Feladata: saját intézményeik védel-

me, kiképzés, hogy a gyáron kívüli feladatokra a hadsereg vezénlyése alá tartozzon.

Egyelőre lassú ütemben kell szervezni, kevés emberrel. Végleges szám országosan kb. 20 000 tag [lehet].

4. Münnich, Czinege és Kovács Imre elvtársak kidolgozzák a munkásörsegre vonatkozó tervezetet. Határidő: 1956. december 5.”¹⁶ Akkor még úgy tervezték, hogy csak a gyárakban állítják fel az egységeket. „A felszabadulás előtt szervezett munkások” száma kevésnek bizonyult, így a későbbiekben tágították a felveendő körét. 1957-ben a Munkásörtség létszáma egyébként 30 000, majd 40 000 fős lett. 1956 novemberében jórészt csak objektumörzessel kívánták megbízni őket, a későbbiekben bővült a feladatkörük.

A párthatározat szellemében megindult a szervezés. Szegeden 1956. december 1-jén például a rendőrség mellett működő polgárőrségnél megalakították az alapszervezetet, és megválasztották a helyi MSZMP Intéző Bizottságot (IB). A Szegedi Ideiglenes Városi IB is kiküldte az alakuló ülésre az egyik tagját. Ekkor egyébként 65 polgárőr volt egyben MSZMP-tag is:¹⁷ összességében véve nem lehettek sokan, hiszen tíz nappal később elhatározták, hogy 150 főre növelik a létszámot.¹⁸

A december elseji ülésen az alapszervezet megalakítása is szerepelt a napirendi pontok között. Az IB mellett választottak egy szervezőbizottságot is; ennek a feladata volt többek között az is, hogy a rendőrséggel tárgyaljon az ottani alapszervezet megalakításáról, ami ekkor kudarcúval zárult. A bizottság másik feladata az üzemi toborzás volt, ami megegyezett a már ismertetett november 21-i IIB-döntéssel: „Az ideiglenes intézőbizottság a szervezőbizottságon keresztül hozzáfogott az üzemekből megfelelő és megbízható dolgozók behívására a polgárőrség megerősítésére, és ezért a szervezőbizottság tagjait az üzemekbe is kiküldi ennek a munkának az elvégzésére.” A városi IB és a polgárőrségnél működő alapszerv között Bácskai Lajos lett az összekötő.¹⁹

¹⁰ Visszaemlékezések, 1956. I. m. Csémi Károly visszaemlékezése. 250–251.

¹¹ Tervezet. Jelentés a karhatalom újjászerveződéséről. MOL M-KS 288. f. 30/1957/7. ó. e.

¹² A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 29. számú törvényerejű rendelete a gyári munkásörsegek fegyverviselésének szabályozásáról. *Magyar Közlöny*, 1956. december 11.

¹³ Halas Lajos: Feljegyzés a Munkásörsegnél velem kapcsolatban történekről. 1962. január 25. MOL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ó. e.

¹⁴ Értékelő jelentés. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ó. e.

¹⁵ *Munkásör*, 1981/12.

¹⁶ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. kötet. 1956. november 11.–1957. január 14.* Sorozatszerkesztő: BALOGH Sándor. Szerkesztette és a jegyzeteket készítette: NÉMETHNÉ VÁGYI Karola–SIPOS Levente. Intera Kiadó, Budapest, 1993. 78.

¹⁷ Jegyzőkönyv „(A) Magyar Szocialista Munkáspárt alapszervezetének megalakulása és az ideiglenes intézőbizottság megválasztása” tárgyában. 1956. december 1. A gazdasági vezető Szabados István lett. MOL M-KS 298. f. 49. d.

¹⁸ Jegyzőkönyv a szegedi polgárőrséggel kapcsolatban. 1956. december 11. MOL M-KS 298. f. 49. d.

¹⁹ Jegyzőkönyv „(A) Magyar Szocialista Munkáspárt alapszervezetének megalakulása és az ideiglenes intézőbizottság megválasztása” tárgyában. MOL M-KS 298. f. 49. d.

Az IIB november 21-i ülése után az Ideiglenes Központi Bizottság december 5-i tanácskozásán a forradalom kirobbanásának okaival és előzményeivel foglalkoztak, ugyanakkor „a párt előtt álló fontosabb feladatokat” is meghatározták. Ezek közé tartozott az erős karhatalom, majd a későbbiekben a gyári munkásőrségek megszervezése.²⁰

December 11-én az IIB határozatot hozott a Rendező Gárda (RG) megszervezéséről. Ezt a karhatalmi parancsnokság alá rendelték, de a szerveződő Munkásőrség alapjának kellett tekinteni őket. Szervezésüket egyébként a megyei pártbizottságok indítványozták. Marosán György azt javasolta, hogy az üzemi őrségekből alakítsák meg őket. Kádár nem akart (ekkor még) párhadsereget szervezni, valószínűleg ezért is rendelték a gárdát a karhatalom alá.²¹

Ez a december 11-i határozat tulajdonképpen kiegészítette a november 21-it. Akkor csak a gyárakban szerveztek milíciát, decemberben az adott területen működő karhatalmi parancsnokságnak rendelték alá a Rendező Gárdát. Tehát novemberben objektumokban, decemberben területi alapon szerveztek fegyveres erőt. Erre utalt az elnevezés is, hiszen 1945-ben az RG-t szintén közigazgatási egységek szerint szervezték meg.²²

Ugyanezen a napon az üzemekben lévő gyárőrségekkel kapcsolatban a következő törvényerejű rendeletet adták ki: „1. §. A gyárakban (üzemekben, vállalatoknál, intézményeknél) szervezett munkásőrségek vezetői és tagjai 1956. december 12-én 24 h-ig kötelesek a birtokukban lévő lőfegyvereket (lőszert, robbanóanyagokat stb.) az illetékes rendőrhatalomnál bejelenteni és a fegyverek stb. tartására engedélyt kérni.”²³ Elég rövid határidőt hagytak a bejelentésre, hiszen 11-én a rendelet megjelent. Ezzel nyilván a kormány fegyveres szerveinek akartak nagyobb „mozgásteret” biztosítani az elbírálás során, egy nap alatt jobbra csak a „bennfentesek” értesülhettek a rendeletről. A további pontok:

„2. § A fegyvertartási kérelem elbírálásáig a munkásőrség fegyverét megtarthatja.

3. § Azt a munkásőrségvezetőt [sic!] és munkásőrségtagot, aki a bejelentést szándékosan elmulasztja, illetve más módon megghiúsítja, vagy

¹⁹ Jegyzőkönyv „(A) Magyar Szocialista Munkáspárt alapszervezetének megalakulása és az ideiglenes intézőbizottság megválasztása” tárgyában. MOL M-KS 298. f. 49. d.

²⁰ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. 1956. november 11.–1957. január 14.* I. m. 245.

²¹ Uo. 255.

²² HALAS Lajos: *Az „R” Gárdától a Munkásőrségig.* I. m. 81–160.

²³ A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 29. számú törvényerejű rendelete a gyári munkásőrségek fegyverviselésének szabályozásáról. *Magyar Közlöny*, 1956. december 11.

pedig a fegyvertartásra vonatkozó kérelem esetleges elutasításának hatósági közlése után fegyvert stb. tart, a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 28. számú törvényerejű rendeletében meghatározott rögtönbíráskodási eljárás alá kell vonni.

4. § A jelen törvényerejű rendelet kihirdetése napján lép hatályba.”²⁴ A rövid határidő és a szigorú megtorlás a gyárőrségek átrostálását biztosította. A rögtönbíráskodásról is ugyanezen a napon adott ki az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletet,²⁵ a következő napon pedig a kormány részletesen szabályozta a statáriális eljárás szabályait. A legkisebb kiszabható büntetés öt év börtön volt.²⁶

Budapesten közben már javában folyt a szervezés: „1956 novemberében Halas et. részéről az alábbi et-ak lettek megbízva a kerület[ek]ben a munkásőrség szervezésével: I., II., III. ker. Sipos Sándorné, XI., XII., XXII. Vágó László, XIII., XV., IV. Erdei Ferenc, Papp Árpád, V., VIII., IX., ker. Fekete János, XX., XXI., XVIII., XIX. Zábráczy Ferenc, X. ker. Zsoldos György.

Bekapcsolódtak a központi munkában, [sic!] december, januárban. Géza András, Palotás Ferenc és Kovács Miklósné.

[A] Kerületekben az adatok alapján az alábbi et-ak voltak megbízva a további szervezéssel.

I. Rostás György, Sipos Sándor; II. Munk et.; III. Lakatos Ernő; IV. Víg Illés, Szendi István; V. Fülek József; VI. Rutkai Armand; VII. Péter János, Sipos József; VIII. Fóti József; X. Solti (?); XI. Bíró Imre; XII. Zgyerka Fábrián, Somogyi Ferenc, Kockás Péter; XIII. (nincs adat); XIV. Rózsa Ferenc; XVIII. Józsa Sándor, Takács Károly; XIX. Drapál János, Krizsán János; XX. Pirok János, Holup Géza, Féder Oszkár; XXI. Slay Henrik; XXII. Orosz István, Oszvald Ferenc.”²⁷

Az idézett forrás nem teljesen megbízható, de az kiderül belőle, hogy a felsorolt személyek közül csak kevesen kaptak a későbbiekben magasabb parancsnoki beosztást a munkásőrségnél. Az irat a december 11. utáni állapotot mutathatta, hiszen közigazgatási egységekben és nem gyárakban történő szervezésről esett szó benne.

Az V. kerületi pártbizottság beszámolója újabb adalékkal szolgálhat az állapotok megismeréséhez. „A munkásőrség megszervezése, anélkül, hogy ez még (a) vezető pártszervek részéről el lett volna határozva, puszt-

²⁴ Uo.

²⁵ ET 1956/28 sz. tvr. *Magyar Közlöny*, 1956. december 11.

²⁶ FMPK 6/1956. sz. rendelete. *Magyar Közlöny*, 1956. december 12.

²⁷ Kádár János titkársági iratai. MOL M-KS 288. f. 47/732. ő. e.

tan csak tényleges szükségszerűség alapján, már nem sokkal az ellenforradalom katonai leverése után, 1956. december 10-én kapott megbízást a pártbizottság részéről Fülöp, Szabóné és Ernszt elvtársak.

Akkor még rendezőgárda néven, lényegében a fegyverrel rendelkező elvtársak katonai egységben való szervezése, valamint a további megbízható elvtársak felfegyverezése volt a feladat.²⁸ Fegyvert bizonyára a szovjetektől vagy egyszerűen az „utcáról” szereztek. Valószínűleg azért volt szükség erre a spontán felfegyverkezésre, mivel 1957 elejéig a karhatalom nem tudta a hatalom akaratát mindenütt érvényesíteni. Ne felejtjük el, hogy csak 1957 áprilisában oldották fel a kijárási tilalmat!

Szegeden is folytatódott a szervezés. Tíz nappal a december elsejei polgárőrségnél tartott ülés után a városi pártszervek képviselője a következő döntéseket közölte a polgárőrökkel: „...a Polgárőrség ezentúl a Munkásőrség nevet fogja viselni, és szervezettebb formába[n] fog működni, és meg kell kezdeni azonnal a munkásőrség létszámának felemelését, mintegy 150 főre.” A toborzás során felvett új munkásőröket egy bizottságnak kellett felülvizsgálnia, új embert felvenni csak az Intéző Bizottság bevonásával lehetett. Bácskai Lajost bízták meg a szervezőbizottság vezetésével és a toborzás irányításával. A testület tagjai megfelelő fegyvert, ruházatot és elhelyezést kértek, valamint a Munkásőrség jogkörének és működési szabályzatának tisztázását.²⁹ A Munkásőrség megalakulását követően egyébként az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Osztályának helyi szervei figyeltek arra, hogy kit vesznek fel a testületbe. A későbbiekben a jelöltet az állambiztonsági szervek „átvilágították”.

Népőrség?

Decemberben tovább folyt az egyeztetések. Az akkor keletkezett iratokból már látható, hogyan képzeltek el a milícia megszervezését, felépítését, és milyen feladatokat szántak neki.

Tömpe István egy jelentésben a következő javaslattal állt elő: „Az Ideiglenes Központi Bizottság decemberi határozata többek között a munkásőrségek későbbiekben való felállításáról szólt. Megbeszélések során kialakult, hogy hazánkban népőrséget kell szervezni a párt tag-

jaiból önkéntes jelentkezés és megfelelő kiválogatás alapján. A feladattal megbízott elvtársak azt javasolják, hogy a népőrség a későbbiekben alakuljon meg, de annak vezető szerveit – országosan mintegy 250 fő – már most szükséges kinevezni és a szervezéssel megbízni.” A jelentés írója végül a következő javaslatot tette: „A népőrség szervezését későbbi időben kell megkezdeni, addig is a falusi pártfunkcionáriusokat fel kell fegyverezni.”³⁰ Az elnevezés tehát akkor Népőrségre módosult, és nem egy másik fegyveres szervbe integráltan, hanem önálló fegyveres testületként tervezték létrehozni a pártmilíciát.

1956. december 18-án a belügyminiszter-helyettesnek készítettek egy tervezetet,³¹ amelyet a következő napra átdolgoztak, majd az Adminisztratív Osztályra terjesztettek be. Szerzője Kovács Imre vezérőrnagy volt,³² akit még november 21-én bíztak meg hasonló feladattal.³³ Ez a dokumentum már konkrét elképzeléseket tartalmazott a pártmilíciáról. A későbbiekben tulajdonképpen ezt fogalmazták át, amikor a Munkásőrség megalakításáról szóló tervezet a pártszervek elé került.

A Népőrség elnevezést, szemben a Munkásőrséggel azzal indokolták, hogy nem csak a városokban, hanem a falvakban is meg akarják szervezni a testületet.³⁴ Az első változat nem, a második azonban már kimondta, hogy a testülettel kapcsolatos rendeletet a Minisztertanács adja ki, a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium hajtja végre.³⁵ A Népőrség felállítását azért tartották szükségesnek, mivel a forradalom erőivel szemben csak a Szovjetunió segítségével sikerült megvédeni a hatalmat, hű embereik korábban fegyvertelenek voltak. A javaslat írója szerint sok fasiszta elrejtette a fegyverét, hogy a későbbiekben zavart tudjanak kelteni. „Céljuk a szabotázs”, a termelőmunka és a gyűlések megzavarása, a károkozás stb.³⁶

³⁰ Jelentés a karhatalom újjászervezéséről. MOL M-KS 288. f. 30/1957/7. ó. e.

³¹ Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1956. december 18. MOL XIX-B-1-aa 43. d.

³² Javaslat a Népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ó. e. Megjelent még: KAHLER Frigyes–M. KISS Sándor: *Rejtett dokumentumok. Forrásszemelvények 1956 tanulmányozásához*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2006. 371–381.

³³ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. 1956. november 11.–1957. január 14.* I. m. 78.

³⁴ Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1956. december 18. MOL XIX-B-1-aa 43. d.; Javaslat a népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ó. e.

³⁵ E szervek egyébként csak 1957. március 1-jétől alakultak újjá. Addig a Fegyveres Erők- és Közbiztonsági Ügyek Minisztériuma működött.

³⁶ Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1956. december 18. MOL XIX-B-1-aa 43. d.; Javaslat a népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ó. e.

²⁸ Beszámoló a (Budapesti) Pártbizottság részére a Munkásőrség eddig elvégzett munkájáról. Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban BFL) XXXV. 33/1957/4. ó. e.

²⁹ Jegyzőkönyv a szegedi polgárőrséggel kapcsolatban. 1956. december 11. MOL M-KS 298. f. 49. d.

Az új szerv feladatait a következőkben határozták meg: „1. A Nép-hadsereggel és a rendőrséggel együttműködve vagy önállóan védje a néphatalmat, a népidemokratikus [sic!] rendet, a dolgozó nép vagyont, a gyárakat, gépállomásokat és más fontos épületeket a belső ellenség támadásaival szemben. Bátran harcoljon és zúzza szét a támadó reakciós fasiszta erőket.” Fontosnak tartották azt is, hogy a gyárakban az esetleges elégedetlenkedőkkel szemben fellépjenek, a hatalomnak nem tetsző propagandát megakadályozzák. A falvakban pedig a rendőrség munkáját kellett segíteniük, a téeszek felbomlását megakadályozniuk. Objektumvédelmi és rendezvénybiztosítói szerepet is szántak nekik. Ez utóbbi decemberben a Nyugati pályaudvarnál történtek és a nőtüntetés után lehetett fontos. A folyamatos és tervszerű kiképzés is szerepelt a feladatok között.³⁷

Igen pontosan meghatározták, hogy kik lehetnek a testület tagjai. „1. A »Népőrség« tagsága az önkéntesség alapján van biztosítva. Csak önként jelentkező lehet tagja a »Népőrségnek«.

2. Az önként jelentkezők közül felvehető a »Népőrség« tagjai sorába azok:

- akik a kommunista párt illegális szervezetében, a szociáldemokrata pártban és a szakszervezetben tevékenykednek,
- akik fegyverrel harcoltak a fasiszmus ellen,
- akik a felszabadulás utáni években a szocializmus építésében szilárdan helytálltak, nem inogtak meg az október 23-át követő hetekben sem. A fent felsoroltakat a »Népőrség« két tagjának kell ajánlani.

3. A »Népőrség« tagjainak felvételét, akik a fent felsorolt feltételeknek megfelelnek, a felsőbb parancsnokság hagyja jóvá.”

Azok, akiket a fentiek alapján alkalmasnak találnak a szolgálatra, jelentkezési lapot nyújthatnak be az illetékes szakaszparancsnoknak, aki elbírálta, majd a szakaszgyűlés elé terjeszti azt. Ha a felvételt megszavazzák, még a városi és a járási parancsnoknak is jóvá kell hagynia. Ha ezen a szinten is elfogadják, a kérelmező már tagnak számít, de csak akkor kapja meg a fegyvert és az igazolványt, ha letette az esküt.³⁸

A Népőrség tagjai esküjük szerint kötelesek voltak „fegyelmezetten és önfeláldozóan végrehajtani a parancsnok parancsait és a kormány utasításait”. Ezzel kapcsolatban fontosnak tartom megemlíteni, hogy nem

szerepelt kötelességeik között a rájuk vonatkozó törvények betartása. Feladataik közé tartozott még többek között: „Ébernek lenni a nép és a haza ellenségeivel szemben és azokkal könyörtelenül leszámolni, védeni a dolgozó nép építő munkáját és vívmányait az ellenséges reakciós erőkkel szemben.”³⁹

A Népőrség tagjai jelentős jogosítványokat kaptak: „2. Ha a »Népőrség« tagja szolgálatot teljesít és ezt a rendelet által megszabott módon külsőleg is kifejezi [egyenruha, karszalag] ugyanazok a jogok illetik – beleértve a fegyverhasználati jogot is –, mint az államrendőrség szolgálatban lévő tagját [azaz hatósági közegnek számít – *K. D.*]” Ha szolgálaton kívül támadás éri őket, önvédelemből a fegyverüket használhatják, és ugyanazok a szabályok vonatkoztak rájuk, mint a rendőrökre. A szolgálatteljesítés során megbetegedett vagy megsebesült személyt a törvény szerinti járandóság illeti meg.⁴⁰

Szabályozták a fenyítést is. Ennek során a katonai rendszabályokat is figyelembe kellett venni. Ha a beosztottat bíróságilag is felelősségre lehetett vonni, akkor a parancsnok mérlegelhetette, hogy átadja-e az ügyet az igazságszolgáltatásnak!⁴¹ Ezzel bizonyos értelemben a törvény fölé helyezte a testületet.

Végül a dokumentumban részletesen kidolgozták a Népőrség szervezeti felépítését és parancsnoki hierarchiáját is.⁴²

A januári szervezés és ennek nehézségei

Amíg az MSZMP vezetésében az új elképzelések formálódtak, a gyakorlatban tovább folyt a szervezőmunka. A karhatalmon belül 1957 februárjáig teljesítettek szolgálatot munkásőrök.⁴³

A karhatalmi egységek napi jelentéseikben több „rendkívüli eseményről” számoltak be a forradalom utáni időszakban. A fegyverek helytelen kezeléséből adódóan, vagy mert rossz minőségűek voltak, balesetek történtek. Gyakori volt a hatalommal való visszaélés is. Az egyik jelentésben

³⁹ Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1956. december 18. MOL XIX-B-1-aa 43. d.; Javaslat a népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ő. e. Idézet az utóbbiból.

⁴⁰ Uo. Idézet a 19-i iratból.

⁴¹ Javaslat a népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ő. e.

⁴² Uo.

⁴³ Ezzel kapcsolatban az IB december 11-i ülésén hozott határozatot, amelyben a Rendező Gárdát a karhatalomnak rendelték alá. *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. 1956. november 11.–1957. január 14. I. m. 78.*

³⁷ Javaslat a népőrség felállítására. 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ő. e.

³⁸ Uo.

ez áll: „A 2. zj. állományába tartozó Bodnár János munkásőrt, aki [az] Arany Csillag Étteremben, ittas állapotban fegyver használat [sic!] fenyegetőzött, a XX. kerületi II. Honvéd Karhatalmi Ezredben szolgálatot teljesítő Kovács Dezső szds. lefegyverezett, és a XX. kerületi rendőrkapitányságra előállította. Nevezettet a 2. zj. elhelyezési körletébe vittem. Tekintettel Bodnár munkásőr eddig tanúsított fegyvelmezetlen magatartására, mely nem fér össze a karhatalmi szolgálattal, leszerelésre kérek javaslatot tenni.”⁴⁴ 1957. február 15-én pedig a következő eset történt: „A 2. zászlóaljhoz beosztott Répa György, munkásőr fegyverápolás közben 08.00 órakor baltenyerét átlötte. A lövedék csontot nem ért. Nevezettet elsősegélynyújtás céljából a Honvédtiszti Kórházba szállítottam.”⁴⁵

1957. január 8-án Halas Lajos, budapesti hadkiegészítő parancsnok a parancsnokságon Rendező Gárda-értekezletet tartott. Ezen a következő személyek szólaltak fel: Lakatos Ernő, Mérőné (?) III. kerület, Füle József V., Rutkai Armund, Misete János VI., Felzenburg Lajos, Péter János VII., Fóti József VIII., Cink (?) X., Zgyerka Fábán XII., Zalai Miklós XIII., Rózsa Ferenc XIV., Józsa Sándor XVIII., Krizsán János, Drapál János XIX., Féder Oszkár, Holup Géza XX. kerület és Sipos Sándorné, aki ekkor már a központban dolgozott. Halas Lajos beszámolt a következőkről: „Grebnyik [szovjet] város parancsnok elvtárral beszélt, és ő is minden segítséget meg ad a kommunisták felfegyverzéséhez. [Az az] Elképzelése, hogy a kerületekben századok, Zj-ak működjenek függetlenül [hivatásos] parancsnokokkal. Az új Rendező Gárda – aminek egyenlőre nem tudunk még jobb nevet – nagyobb becsületet kell szerezni, ill. nem csak küldönc [feladatokra] vagy rendezvények ellátására kell felhasználni, mint a régi Rendező Gárdát, hanem karhatalmi munkát végezzen.” A szovjet városparancsnok álláspontjával egybeestek a magyar vezetők elképzelései. „A szervezést már néhányan több hete folytatjuk – mondta Halas –, most már szükséges, hogy a kerületek is MSZMP Intéző Bizottságokon keresztül kezdje meg a munkát.”⁴⁶

Az értekezleten többen elmondták, hogy régóta szervezik megbízható embereiket. Fontosnak tartották az üzemek és a közigazgatási egységek szerinti szervezést is. A V. kerületi vezető a budapesti parancsnokság megalakítását javasolta, s többen a kiképzés mielőbbi megkezdését is szorgalmazták. A XIX. kerületiek gumibotot kértek.⁴⁷ Misete János

⁴⁴ Guba László r. ezd. 2. zj. karhatalmi parancsnok 1957. január 8-i jelentése. MOL XIX-B-1 j 17. d.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Jegyzőkönyv az 1957. január 8-i Rendező Gárda ülésről. MOL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ó. e. – Halas szavait szöveghűen, minimális javítások nélkül közöltem.

a kiegészítő parancsnokságok alárendeltségében lőtéri kiképzést javasolt. Fóti József problémaként vetette fel, hogy több emberüknél van engedély nélküli fegyver. A VII. kerületiek a fegyverszerzés nehézségeit panaszolták. Siposné az idősek és a nők felvétele mellett KB-határozatot is szorgalmazott a munkásőrség megalakításával kapcsolatban. A XXII. kerületiek kérték, hogy a fegyvereket haza is vihessék.⁴⁸

Halas Lajos zárszavában felhívta a figyelmet a politikai munka fontosságára. A kiképzők közé, az intézőbizottságokkal egyetértésben, a legmegbízhatóbbakat kell kiválogatni, és nem a kiegészítő parancsnokságtól kéne átvezényelni embereket. Elmondta még, hogy a kerületekben össze kell írni a jelentkezőket, és a neveket át kell adni az ideiglenes intézőbizottságoknak. A 22 kerületben 3000 főt toboroztak január 8-ig.⁴⁹ A jegyzőkönyvből kiderül, hogy 1957 elején Halas csak a fővárosban tudta elkezdni a szervezést, a vidéki milíciák még külön működtek.

A Népőrséggel és más fegyveres szervekkel kapcsolatban 1957. január 14-én jelentést készített az Adminisztratív Osztály az IB-nek. Czinege Lajos a következőket tartotta fontosnak: „Tekintettel az Intézőbizottság nagy megterhelésére, javasoljuk, alakítson egy széles jogkörrel felruházott bizottságot, amelynek feladata lenne rendszeresen és időben összesíteni a karhatalom, a fegyveres szervek és a Népőrség szervezése, illetve átszervezése során szerzett tapasztalatokat, és azt hasznosítani a vezetésben.

- biztosítani a párt és a kormány érdekeit úgy a személyi állomány kiválasztásában, mint a szervezeti felépítés kialakításában,
- olyan intézkedések kidolgozása, rendeletek, törvények előkészítése, amelyek emelik a karhatalom, a fegyveres szervek személyi állományának forradalmiságát, erkölcsi, morális szellemét, és fokozzák megbecsülését.”⁵⁰ A jelentés szerint a következő személyek lettek volna a bizottság tagjai: Münnich Ferenc, Gábri Mihály, Uszta Gyula, Tömpe István, Földes László, Biszku Béla, Némethi József, Czinege Lajos és a karhatalom országos parancsnoka. A megyékben és a fővárosban is hasonló bizottságokat kell szervezni. A jövővel kapcsolatos elképzelései a következők voltak: „A karhatalmi parancsnokokat, illetve parancsnokságok tagjait úgy kell összeválogatni, hogy a helyzet stabi-

⁴⁷ Uo. Ilyen eszközt egyébként Csehszlovákiába is szállítottak a forradalmat követően. (JANÉK István: Félelem és megfélemlítés Csehszlovákia és az 1956-os magyar forradalom. *Rubicon*, 2006/9.)

⁴⁸ Jegyzőkönyv az 1957. január 8-i Rendező Gárda ülésről. MOL M-KS 288. f. 47. cs. 732. ó. e.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Czinege Lajos Jelentése az Intéző Bizottságnak a karhatalomról. 1957. január 14. MOL M-KS 288. f. 30/1957/7. ó. e.

lizálódása, a rendőrség átszervezése után, ha a karhatalomra már ilyen formában nem lesz szükség, akkor

- a karhatalmi parancsnokságok átalakulhassanak a Népőrség parancsnokságaivá,
- a jelenlegi budapesti főkapitányság alá rendelt karhatalmi egységet végleges karhatalmi ezredéé átszervezni,
- a karhatalom azon tagjai, akik különböző okoknál fogva nem fognak hivatásos szolgálatot vállalni, a karhatalom feloszlata után rövid idő alatt a Népőrség tagjai lehessenek.”⁵¹

A későbbiekben a Munkásőrség épült fel ilyen szisztéma szerint, ugyanakkor sok karhatalmistából lett munkásőr. Czinege tervezetéhez Földes László a következő megjegyzést fűzte: a Népőrség szervezését az IB-nek még januárban meg kellett tárgyalnia. Ez meg is történt, az ehhez szükséges előterjesztést pedig ő készítette el. Czinegével ellentétben azonban a karhatalomnak más jövőt jósolt: „A karhatalmi egységekre hosszú ideig szükség lesz. Személyi állományának kiválogatása a megyei és budapesti párt Intéző Bizottságok feladata. Ki kell dolgozni a feladatukat, arra gondosan ki kell őket képezni.”⁵²

Január 14-én ezt a javaslatot Tömpe István ismertette az Intéző Bizottság tagjaival a második napirendi pontban. Az ülésre még meghívták a következőket: Czinege Lajos, Földes László, Uszta Gyula, Sós György, Garamvölgyi Vilmos, Somogyi Miklós, Bednár Barna, Kiss Dezső, és Csutka György. A karhatalomról, a Népőrségről és a rendőrségről tárgyaltak.⁵³

Fehér Lajos azt javasolta, hogy a Népőrséget egyes helyeken a falvakban is szervezzék meg. „Somogy, Hajdú, Szabolcs, Békés, Zala megyékben kezdjék meg a Népőrség szervezését régi harcosokból, tsz-vezetőkől, az állami gazdaságok legkipróbáltabb vezetőiből, vöröskatonákból stb. Ugyancsak kezdjék meg a Népőrség szervezését a bányáknál, tsz-eknél is. Ehhez tartozik, hogy a tsz-elnököket, párttitkárokat, tanácselnököket fegyverezzék fel.”

Kádár János is támogatta a Népőrség szervezését a vidéken. Csak a pártbizottság által javasolt személyek felvételét – de nem csak a párt-

tagokét – támogatta, viszont a helyi pártbizottságoknak kellett őket kiválogatniuk. Ezeket – Kádár szerint – forradalmi tartalék ezredeknek kellett tekinteni. Ugyanakkor a működő bányászőrségek és hasonló fegyveres szervek feloszlata nem helyeselte.⁵⁴

Végül a következő határozatok születtek a Népőrséggel kapcsolatban: az IB-nek sürgősen meg kell tárgyalnia a Népőrséggel kapcsolatos teendőket. E szervezetnek a falvakban téesszparasztokból, szegényparasztokból, régi kommunistákból kell állnia, akiket a pártszervezet ajánlása alapján vesznek fel, de nem csak párttagok lehetnek. Emellett a pártfunkcionáriusokat is fel kell fegyverezni. A Munkásőrség elnevezés megfontolandó. A fegyveres szervek ellenőrzése az Adminisztratív Osztály hatáskörébe tartozik, ennek szabályozására javaslatot kell kidolgozni. A meglévő bányászőrségeket nem oszlatják fel.⁵⁵

MFŐ – csehszlovák minta?

A forradalom után, majd később is kérdéses volt a fontosabb ipari és egyéb objektumok őrzésének mikéntje. Az ipari létesítményeket a szabadságharc előtt a belső karhatalom, a rendőrség és polgári fegyveres őrség ellenőrizte, a szakminisztériumoknak alárendelve. A későbbiekben pedig a következő volt a helyzet: „Az október 23-át követő események után a belsőkarhatalom feloszlott. A szakminisztériumok polgári fegyveres őrségek nagy része szintén feloszlott, számos helyen pedig ellenforradalmi tevékenységeket hangoztató [sic!] személyeket állítottak be az üzemek őrzésére. Utóbbiakat a rendőrségi és karhatalmi szervek felszámolták, és ideiglenesen átvették az ilyen üzemek őrzését. Mivel jelenleg sok fontos objektum fegyveres őrzés nélkül van, helyenként pedig az őrzést nem megbízható egyénekre bízták – szükséges, hogy az objektumok fegyveres őrzését sürgősen megszervezzük.”⁵⁶ Az Elnöki Tanács 1956. évi 29. számú törvényerejű rendeletéből is láthattuk, hogy a gyárakban számos milícia működött, és ezek jelentékeny része nem állt a kormány oldalán.⁵⁷

⁵¹ Uo.

⁵² Földes László: „Javaslat polgári fegyveres karhatalom kialakítására”. 1957. január 28. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ő. e.; Czinege Lajos Jelentése az Intéző bizottságnak a karhatalomról. 1957. január 14. MOL M-KS 288. f. 30/1957/7. ő. e.

⁵³ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. 1956. november 11.–1957. január 14. I. m. 301–309.*

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo. 320–321.

⁵⁶ Jelentés „A fontosabb objektumok fegyveres őrzésének rendezése” tárgyában. 1957. január 3. MOL XIX-B-1-y 1. d.; Sárvári Simon Üzembiztonsági osztályvezető levele Kádár Jánosnak. 1957. január 31. MOL XIX-A-2-ss. 1. d.

⁵⁷ ET 29/1956. sz. tvr. *Magyar Közlöny*, 1956. december 11.

Ezt jól példázza a XVI. kerületi Ikarus Gyár esete is, ahol decemberben komoly ellenállásba ütközött a szerveződő hatalom. Sztrájk robbant ki, amelyet a helyi munkásörök is támogattak. Nem hagyták, hogy az üzemben működő sokszorosító gépeket a rendőrség ellenőrizze. Gáspár Ferenc vezetésével küldöttséget menesztettek a helyi rendőrkapitányságra, s a küldöttség közölte az illetékes vezetővel, hogy felügyeletet fognak fölötté gyakorolni. Gáspárt letartóztatták, majd a rendőrök karhatalmi támogatással behatoltak a gyárba, és lefegyverezték az üzem dolgozóit.⁵⁸

Az ipari objektumok őrzésének megszervezése, vagyis a forradalom utolsó végvárainak a bevétele nem volt könnyű feladat, hiszen 1957 elején a kormánynak még kevés erő állt rendelkezésére. A rendőrség tárgyalta az illetékes szervekkel, amelyek a következő észrevételeket tették: „A szakminisztériumoknak eltérő javaslataik vannak a hatáskörükbe tartozó objektumok fegyveres őrzésére vonatkozóan. A Kohó- és Gépipari Minisztérium munkásőri ezred felállítására tett javaslatot, amelynek irányítását a minisztériumon belül felállított ezredparancsnokság látná el. A Nehézipari Minisztérium vezetői viszont tiltakoztak az ellen, hogy a jövőben, mint szakminisztérium, fegyveres őrségek szolgálatának irányításával és ellenőrzésével foglalkozzon.”⁵⁹

Így a rendőrség azt javasolta, hogy az objektumok őrzése hozzá tartozzon. A fontosabbakat rendőrökkel és sorkatonákkal akarták védeni: a vasúti hidak, a követségek, a rádióállomások, a fegyver- és lőszerraktárak tartoztak volna ebbe a kategóriába. A második kategóriájú ipari üzemeket a rendőrségnek alárendelt iparőrökkel őriztetnék, akik a szakminisztériumokhoz tartoznak. Formaruhával és katonai rendfokozattal akarták őket ellátni, és 24 órás váltásban megszervezni a szolgálatukat. Kinevezésük és elbocsátásuk a rendőrség hatáskörébe tartozott volna. A későbbiekben a sorkatonák és az iparőrök helyett rendőrök beállítását javasolták, amit több esetben átminősítésekkel akartak megoldani. Olyan helyeken is tervezték az iparőrségek felállítását, ahol korábban nem működött ilyen szerv: „Később megvizsgáljuk a fegyveres őrséggel nem rendelkező üzemek rendészeti szervei és a rendőri szervek közötti szorosabb kapcsolat megteremtésének lehetőségeit is.”⁶⁰

A Munkásörök megalakítása előtt pár nappal, 1957. január 25-én a Kohó- és Gépipari Minisztérium is kidolgozta javaslatát az „üzemi

⁵⁸ MOL M-KS 295-1. f. 559. d. Újságcikk másolata. 1956. december 20.

⁵⁹ Jelentés „A fontosabb objektumok fegyveres őrzésének rendezése” tárgyában. 1957. január 3. MOL Miniszterhelyettesi érkezőlevek iratai XIX-B-1-y 1. d.

⁶⁰ Uo.

munkás fegyveres őrségek” felállítására. Ez jelentősen különbözött a Népőrséggel kapcsolatos tervezettől, ugyanakkor nagyon hasonlított a csehszlovák modellre, hiszen a pártnak alárendelt milíciát akartak szervezni, de csak az üzemekben.⁶¹ A szerv megalakításának a szükségességét a következőképpen fogalmazták meg: „Az üzemi munkás fegyveres őrségek (MFŐ) létrehozása azt a célt szolgálja, hogy a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány rendeleteinek megfelelően népgazdaságunk egyik fő bázisát, az ipari vállalatokat és üzemeket az esetleges belső vagy külső ellenforradalmi támadás ellen biztosítsák. Továbbá biztosítsák az üzemi munkások nyugodt és békés termelését.”⁶² Ez utóbbi főleg sztrájk esetére vonatkozott. „Ellenforradalom vagy fegyveres felkelés esetén a karhatalommal és a többi üzemi munkás fegyveres őrséggel együttműködve fegyveresen vegyen részt annak szétzúzásában.”⁶³

A tervek szerint az üzemi fegyveres őrségnek az átszervezés alatt álló iparőrség adta volna a gerincét. Állományát az üzemi MSZMP-bizottság segítségével állították össze az önként jelentkezők közül, tehát a munkástanácsokat már nem vették volna bele ennek a feladatnak a végrehajtásába. A tagok továbbra is végezték volna munkájukat az üzemekben, és munkaidő után heti négy-négy órás kiképzésben akarták őket részesíteni. Két csoport kialakítását terveztek. A tagok kiválasztásánál jelentős szerepet játszott a politikai megbízhatóság: „A munkás fegyveres őrség tagjai csak Pártunkhoz és Kormányunkhoz hű, megbízható munkások lehetnek.” A létszámuk az üzem nagyságától is függött, raj, szakasz és század erejű egységek felállítását tervezték. A fegyverzetük pisztoly, puska és golyószóró lett volna. Ott, ahol eredetileg sem volt ipari őrség, a gyárak dolgozóiból szervezték volna meg az MFŐ-t. A szakasz vagy a század parancsnokának a helyi Üzembiztonsági Osztály vezetőjének kellett lennie, akit a vállalatigazgató javaslatára a KGM Üzemi Fegyveres Ellenőrző osztálya hagyott jóvá. Az üzemnek kellett az őrszobát, illetve a fegyverek és az anyagok tárolására alkalmas helyiséget biztosítani.⁶⁴

Azt is pontosan meghatározták, hol állítsanak fel MFŐ-egységeket, ezek felépítését a korábbi tervekhez részletesebben kidolgozták. Több jelentősebb vállaltnál tervezték fegyveres egységek felállítását, nyilván azért, hogy elejét vegyék mindenféle elégedetlenség megnyilvánulásá-

⁶¹ Jelentés a csehszlovák milíciáról szerzett tapasztalatokról. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ő. e.

⁶² Tervezet az üzemi munkás fegyveres őrségek (MFŐ) felállítására. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ő. e.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo.

nak. Több, hadiiparilag fontos üzemben nem működött korábban iparörtség, tehát ezeknél a vállalatoknál is szervezni akartak MFŐ-t.⁶⁵

A tervből végül nem lett semmi. Az ipari üzemek fegyveres őrzését 1957 februárjában sem sikerült megoldani. A Belügyminisztérium a KGM által beterjesztett javaslat egy részével nem értett egyet, így a javaslatot átdolgozták. Mivel továbbra is maradtak vitás kérdések, 1957 februárjában Tömpe István a Minisztertanács döntését kérte Kádár Jánostól.⁶⁶

Hat nappal később az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletében megszüntette a korábban szervezett fegyveres őrségeket, kivéve azokat, amelyeket a rendőrség alapított az üzemekben.⁶⁷

A későbbiekben újjáalakultak az iparörstések, ám nem akkora hatáskörrel, mint ahogy az a fent ismertetett tervezetben szerepelt. A feladatok jelentős részét ugyanis a megalakuló Munkásörtség vette át. A későbbiekben egyébként tiltották az iparörök felvételét a munkásörtségbe, sőt, 1957 őszén a korábban felvett iparöröket is leszerelték.⁶⁸

A Munkásörtség megalakítása

Az MFŐ-tervezet után pár nappal, 1957. január 28-án Földes László készítet javaslatot a Munkásörtség megalakítására, amelyet felterjesztés előtt egy 10–15 fős bizottság megvitatott. Ez a korábbiakhoz képest tulajdonképpen már a harmadik elképzelés volt, amúgy Kovács Imrének a fentiekben ismertetett javaslatára épült. Még mindig a Népörtség elnevezést preferálta. A szerv megalakítását ugyanazzal indokolta, mint Kovács, és a feladatait is ugyanúgy határozta meg. Ezzel szemben hangsúlyozta, hogy a tagoknak elsősorban az üzemi munkások közül kell kikerülniük. A legfontosabb feladat a következő volt: „Minden módon erősítsék kapcsolataikat a néppel, nyújtsanak segítséget veszély esetén (árvíz, tűzvész, stb.).” A szervezeti felépítést is úgy szabályozták, mint a december 18-i dokumentum.⁶⁹

Ez az elképzelés egy dologban lényegesen különbözött a korábbi javaslatoktól: a felsőbb szintű irányítás kérdésében. A decemberi terv szerint az országos és egyes felsőbb parancsnokokat a Minisztertanács, az alsóbb szintűeket pedig a felsőbb parancsnok nevezte volna ki, elvileg tehát a testület a végrehajtó hatalomnak lett volna alárendelve.⁷⁰ Januárban azonban egyértelműen a pártirányítás volt a cél, amitől Kádár még december 11-én elzárkózott.⁷¹ Az MFŐ megalakításakor is jelentős szerepet akartak adni az üzemi pártiszerveknek. Viszont magát az MFŐ-t még egy minisztériumon belül működő fegyveres testületként képzelték el.⁷²

Földes László javaslata mindezzel kapcsolatban a következőket tartalmazta: „1. A Népörtség legfőbb parancsnoka a Népörtség Országos Parancsnoka, akit az MSZMP KB javaslata alapján a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány nevez ki. A helyi egységek parancsnokait a helyi tanács, az MSZMP helyi Intéző Bizottsága, [az] üzemekben a munkástanács és az MSZMP Intéző Bizottsága javaslata alapján a Népörtség országos parancsnoka nevezi ki.” Tehát egyértelmű volt a pártnak történő alárendelés, és a minisztertanácsi irányítás sem változtatott volna az új szerv pártmília jellegén, hiszen a tagokat a helyi pártiszervek választották volna kis és vették volna föl. Országos parancsnoknak Fekete Károlyt javasolta.

Az egységek parancsnokainak a feladatát is hasonlóképpen szabták meg, mint korábban, ugyanakkor járási, városi, kerületi, nagyüzemi, megyei és országos szintű irányító törzseket kellett szervezni, maximum öt taggal. Az országos törzs, a budapesti és a megyei szervek parancsnokait az országos parancsnok, az alsóbb szintűeket a megyei szerv vezetője nevezte ki, ebbe a pártiszerveknek nem volt beleszólásuk. Fegyverzetük a decemberi tervhez képest kézigyránattal egészült ki. A nemzeti színű karszalag helyett ebben a javaslatban a vörös szerepelt. A kiképzésüket heti két órában és havi fél napban szabták meg. Az anyagiak biztosítására február 15-ig ideiglenes költségvetést kellett készíteni, amelynek felhasználásáról a kormány döntött. A járási parancsnokokon és törzsek tagjain, illetve a magasabb törzsek tagjain és parancsnokain kívül a feladatát mindenkinek díjtalanul kellett ellátnia. Ezt az elvet de-

⁶⁵ Előterjesztés a honvédelmi tanácshoz a KGM /B./ közgépipar / 1957. évi terve a hadicikkek gyártásával kapcsolatban. 1957. március 12. MOL XIX-A-98 1. d. 1-149.

⁶⁶ Tömpe István levele Kádár Jánosnak. 1957. február 14. In: HUSZÁR Tibor (szerk.): *Kedves, jó Kádár Elvtárs! Válogatás Kádár János levelezéséből. 1954–1989.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 63.

⁶⁷ Elnöki Tanács 1957/13. sz. tv. a Munkásörsegről. *Magyar Közlöny*, 1957. február 12.

⁶⁸ A Munkásörtség országos parancsnokának 1957. évi 0264 sz. parancsa. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 2. ó. e.

⁶⁹ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei II. k. 1957. január 25.–április 2.* Sorozatszerkesztő: BALOGH Sándor. Szerkesztette és a jegyzeteket készítette: NÉMETHNÉ VÁGYI

Karola–URBÁN Károly. Intera Kiadó, Budapest, 1993. 60.; *Javaslat a polgári fegyveres karhatalom kialakítására.* 1957. január 28. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ó. e.

⁷⁰ *Javaslatok a polgári fegyveres karhatalom kialakítására.* 1956. december 18. MOL XIX-B-1-aa 43. d.; *Javaslat a népörtség felállítására.* 1956. december 19. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ó. e.

⁷¹ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. I. 1956. november 11.–1957. január 14.* I. m. 255.

⁷² *Tervezet az üzemi munkás fegyveres őrségek /M. F. Ö./ felállítására.* MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ó. e.

cemberben és januárban is kimondták. A függetlenített apparátus maximum 220 fő lehetett. A munkásőr parancsnokságok a helyi tanácsházán vagy a kiegészítő parancsnokságon kaptak helyet.⁷³

Földes László javaslatát az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-én tárgyalta, és ezen a napon megszületett a határozat is a Munkásőrség megalakításáról.⁷⁴

A beterveztett javaslatához először maga Földes László szólt hozzá. Elmondta, hogy mivel az IIB úgy döntött, hogy Fekete Károlyt belügyminiszter-helyettesnek nevezi ki,⁷⁵ ezért ő nem lehet egyben az új milícia parancsnoka is. Az ülésen a Munkás-Paraszt Őrség elnevezés is felmerült. Utcai megjelenésükkel kapcsolatban Földes úgy érvelt, hogy ez azért nem lesz probléma, mivel ők is a „népből való elemek”. Hangsúlyozta a lakossággal való jó viszony kialakításának fontosságát, amire végig törekedett a rendszer. Földes nem javasolta, hogy minden szinten a BM szerveinek rendeljék alá a Munkásőrséget.

Fehér Lajos a Munkásőrség elnevezés mellett tette le a voksát; „a földindulás elkerülése miatt” szerinte a téeszekben és az állami gazdaságokban, majd a bányákban is szervezkedni kell, s a munkásőregységeket a megyei bizottságoknak, szolgálatilag pedig a karhatalomnak rendeljék alá.⁷⁶

Biszku Béla egyetértett a javaslattal. Közölte, hogy 2000 rendezőgárdista jelentkezett a milíciába, a kerületi pártbizottságok szervezik őket. Feketét azért nem tartotta alkalmasnak az országos parancsnoki szerepkör ellátására, mivel szerinte nincsenek megfelelő katonai ismeretei.

Tömpe István nem értett egyet azzal, hogy az új szervezet a Belügyminisztérium alá rendeljék, szerinte a párt által vezetett munkásmilíciát kell alakítani. A szervezéssel kapcsolatban megemlítette, hogy kevés a fegyver, így a Munkásőrséget csak a rendőrségi karhatalom felfegyverzése után lehet ellátni. A munkásőröknek puskát, az ipari körzetek egységeinek gépjárművet is javasolt.

Gyurkó Lajos az új milícia pártirányítását szorgalmazta. Fontos, hogy megfelelő szakértőket rendeljenek ki, és hogy kidolgozzák a társszervekkel való együttműködést. Ez egyébként csak az 1960-as években történt meg, amikor a Munkásőrség háttországvédelmi feladatokat kapott háború esetére.⁷⁷

Végül Kádár János zárta le a hozzászólásokat. Alapjában egyetértett a javaslatokkal, ő is a Munkásőrség elnevezést tartotta megfelelőnek. Azt javasolta, hogy belügyminiszteri vagy törvényerejű rendelettel a kerületi és a megyei rendőrkapitányságoknak rendeljék alá a Munkásőrséget. Nem akart pártmilíciát. Hangsúlyozta: az egységeket csak az illetékes pártszerv vezetőjének a beleegyezésével lehessen mozgósítani, de ne a helyi pártszervek irányítsák a munkásőr-alakulatokat. A felvételnél a régi vöröskatonákat stb. kellett előnyben részesíteni.

Több hozzászóló is úgy vélekedett, hogy a munkásőr-alakulatok megjelenésének nem lesz negatív politikai hatása.⁷⁸

Az ülésen végül is a következő kiegészítésekkel fogadták el a beterveztett határozatot. Az új fegyveres testület neve Munkásőrség lesz Népőrség helyett. Tagjai az 1919-es vöröskatonák, a téesztagok és a szervezett munkások lehettek. A Rendező Gárda feladatait is el kell látniuk. A helyi egységek szervezeti és szakszempontról az illetékes rendőrkapitánysághoz tartoznak, de az illetékes IB rendelkezik velük. Azonnal el kell kezdeni a szervezést, tekintet nélkül arra, van-e elég fegyver. (Ennek hiánya sokáig problémákat okozott, ezek az állományfegyelemre is hatással voltak.) A korszerű fegyverzet mellett modern rádió-összeköttetéssel és gépkocsikkal is el kell látni őket (ami a későbbiekben nehezebben ment, mint a fegyverellátás). A felelős Uszta Gyula, a fegyvereket a hadseregtől és a szovjetektől kapják. Kezdetben úgy tervezték, hogy egyenruha helyett pecsétes karszalaggal látják el a munkásőröket. A törzsparancsnok Halas Lajos lesz, ezért „javasolták” a HM-nek, hogy mentsék fel őt a budapesti kiegészítő parancsnokság vezetése alól. Május elsejéig 20 000 főt, az év végéig még 10 000-et terveztek toborozni, egyharmadukat a fővárosban. Tömpe Istvánt, Halas Lajost, Czinege Lajost bízták meg a megalakítással kapcsolatos feladatokkal. Munkájukról március 1-jéig kellett beszámolniuk, a testület parancsnokára pedig egy héten belül kellett javaslatot tenniük. A megszervezéssel kapcsolatos törvényerejű rendeletet és a végrehajtási utasítást 10 napon belül össze kellett állítani, de az IB-tagoknak a kormányülés előtt meg kellett kapniuk a tervezetet. Ugyanakkor minden polgári fegyveres alakulatot megszüntettek, a Munkásőrség költségvetését pedig jó ideig a Belügyminisztériumén belül, elkülönítve kezelték. Az IB határozatát a februári megyei és kerületi IB-elnökök értekezletén ismertetni kellett.⁷⁹

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Uo. 55–57.

⁷³ Javaslat a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1957. január 28. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ő. e.

⁷⁴ RÓDER László: *Született a párt és a nép bizalmából A Munkásőrség 30 éves.* Reflektor Kiadó, Budapest, 1986. 37–51.

⁷⁵ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. 1957. január 25.–1957. április 2. l. m. 81.*

⁷⁶ Uo. 60–63.

Több, a korszakkal foglalkozó munkában a munkásőrség megalakulását nem ehhez a dátumhoz szokták kötni,⁸⁰ hanem a kormányrendeletre vagy az Elnöki Tanács törvényerejű rendeletéhez. Helyesebb azonban a január 29-es időpont, hiszen ekkor dőlt el, hogy az új testület mely szervek alá lesz rendelve, kik lesznek a tagjai, és milyen jogokkal rendelkeznek. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ebben az időszakban a lényeges politikai kérdések a párt legfelsőbb szerveinek az ülésein dőltek el. Ez a fent ismertetett dokumentumból is kitetszik, hiszen ebben megszabták, hogy a Munkásőrséggel kapcsolatban milyen jogszabályokat kell megalkotni, s a szöveget a kormányülés előtt az IB-tagoknak be kellett mutatni. Ugyanakkor a gyakorlatban is az IB határozata volt az irányadó, amint azt az V. kerületi munkásőregység megszervezése is mutatta: „Még a minisztertanácsi határozat megjelenése előtt megkaptuk a zászlóalj létszámára vonatkozó szervezési táblát és ennek alapján a határozat megjelenéséig sikerült is a létszámot 70–80%-ra feltölteni. A kieg. Pk. [Budapesti Hadkiegészítő parancsnokság] segítségével megkezdtük a személyi állomány kiképzését.”⁸¹

A Munkásőrségről szóló törvényerejű rendeletet és a kormányhatározatot a kormány február 7-i ülésén fogadták el,⁸² majd megszületett az Elnöki Tanács február 12-i, 13. számú törvényerejű rendelete.⁸³ Ez a testület megalakítását a következőkkel indokolta: „A népi demokratikus államrend fokozottabb megvédése, a dolgozó nép nyugalmának és a termelés zavartalanságának biztosítása, továbbá az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek hatékonyabb elhárítása...” érdekében hozták létre. A szervezéssel kapcsolatban a következőket tartalmazta: „A munkásőrséget – önkéntes jelentkezés alapján – a szocializmushoz hű, 18 éven felüli dolgozókból kell szervezni. A munkásőrség tagjai feladatukat társadalmi munkaként, fegyveresen végzik. A munkásőrség tagjának feladata ellátása miatt kieső munkabérért térítés jár. A munkásőrség tagjait feladatuk ellátása során hatósági közegnek kell tekinteni.” A törvényerejű rendelet végrehajtásáról a kormánynak kellett gondoskodnia.

⁸⁰ ASPERJÁN György: *Élő történelem. Történelmi Montázs 1944–1962*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1984. 136.; SALAMON Konrád: *Magyar történelem 1914–1990*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998. 254.; BIKKI István: Az ideiglenes Kádár-kormány. In: HUSZÁR Tibor–SZABÓ János: *Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956–1962*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1999. 281–283.

⁸¹ Beszámoló a (Budapesti) Pártbizottság részére a Munkásőrség eddig elvégzett munkájáról. BFL XXXV. 33/1957/4. ó. e.

⁸² Jelentés a Munkásőrség szervezésének 1957. február 28-i állásáról. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ó. e.; BIKKI István: i. m. 281–283.

⁸³ Elnöki Tanács 1957/13 sz. tvr. *Magyar Közlöny*, 1957. február 12.; *Népszabadság*, 1957. február 19.

Az egyes üzemekben a rendőrség által szervezett őrségeken kívül a többi megszüntették.⁸⁴

A február 7-én elfogadott, de csak 18-i dátummal kiadott 3075/1957. számú kormányhatározat az 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról sokkal konkrétabb teendőket tartalmazott. Ezt akkor nem hozták nyilvánosságra, így a testület felállításának bővebb indoklását sem: „A Szovjetunió segítségével a fegyveres felkelést levertük. Az október 23-i események után azonban az ellenforradalmárok és fasiszták egy része elrejtette a fegyverét azzal a szándékkal, hogy adott esetben ismét támadást indíthassanak népi hatalmunk ellen, izgalomban tartásuk a békés lakosságot, megzavarják a békés termelőmunkát és megfélemlítsék a népi hatalom legszilárdabb híveit. Ezek az elemek nem mondanak le a restaurációs törekvéseikről.

Mindezek tanulságaként szükségessé vált a népi demokráciához leg-hűségesebb dolgozók felfegyverzése, munkásőrségekbe való szervezett tömörítése.”⁸⁵

Az új szervezet hivatalosan a kormány alá rendelték, a Minisztertanács nevezte ki a parancsnokát. A felügyeletet a belügyminiszter gyakorolta. A szervezeti felépítését ugyanúgy alakították ki, ahogyan azt Földes László javasolta.⁸⁶

Szabályozták a munkásőrök jogait és kötelezettségeit is. Joguk volt fegyvert használni, és a szolgálatban nemzeti színű karszalagot viseltek. Változott a felelősségre vonás, ugyanis a szolgálatban elkövetett bűncselekményeknél katonai bíróság járt el. A szolgálat miatti munkaidő-kiesés szabályozása a következővel bővült: a rendes szabadságon felüli fizetett szabadságnak kellett elszámolni. Ugyanakkor az országos parancsnoknak szolgálati és fegyelmi szabályzatot kellett kidolgoznia, amelyet a belügyminiszter hagyott jóvá. A BM gondoskodott a Munkásőrség pénzügyi, anyagi, egészségügyi és fegyverellátásáról, illetve a felszereléséről és annak tárolásáról.

A szolgálati viszony megszűnését is szabályozták: ez csak alapos indokból való kilépéssel vagy kizárással történhetett: „A munkásőrségből ki kell zárni azt, aki bűncselekményt követett el, vagy akinek a népi de-

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Az FMPK 3075/1957. sz. határozata az 1957. évi 13. sz. tvr. végrehajtásáról. MOL M-KS 295-1. f. 558. d. 1. ó. e. A határozat megjelent: *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26.* Sorozatszerkesztő: BALOGH Sándor. Szerkesztette és a jegyzeteket írta: BARÁTH Magdolna–FEITL István–NÉMETHÉNY VÁGYI Karola–RIPP Zoltán. Napvilág Kiadó, Budapest, 1998. 344–347.

⁸⁶ Uo.

mokratikus államhoz való hűségével kapcsolatban súlyos kifogás merült fel, továbbá azt, aki a munkásőrség tekintélyéhez méltatlan magatartást tanúsít. A kizárás tekintetében az illetékes MSZMP IB határoz.”⁸⁷

A kormányrendelet néhány pontban eltért az IIB határozatától. Ezt a KB Adminisztratív Osztálya szétküldte az IIB tagjainak.⁸⁸ Az eltérések a következők voltak: A párt vörös, ezzel szemben a kormányhatározat nemzeti színű karszalagot javasolt. Az első határozatban betegség esetén a törvények szerint járó ellátás helyett a fegyveres erőkre vonatkozó szabályokat vették figyelembe. A kormányhatározat a katonai bíróság előtti felelősségre vonást szorgalmazta, ám végül is a kizárásról az illetékes IB határozott. A másik iratban nem támogatták volna a munkásőrök katonai bíróság elé állítását semmilyen esetben.⁸⁹ Münnich Ferenc a vitás kérdésekben a vörös karszalagot, a fegyveres erőkre vonatkozó törvény alkalmazását, a kizárásnál az illetékes IB elbírálási jogát támogatta. Javasolta, hogy ezt az iratot „pártvonalon” a nagyüzemi intéző bizottságokhoz is küldjék el.⁹⁰ A gyakorlatban a későbbiek során a vörös karszalagot használták, s a helyi pártszerveknek jelentős beleszólása volt a munkásőrök felvételébe; a fegyveres erőkre vonatkozó törvény alkalmazásával kapcsolatban viszont hosszú ideig voltak viták.

A későbbiekben a BM a helyi szerveinek, az Adminisztratív Osztály pedig a megyei IB-elnököknek elküldte a kormányhatározatot. Hangsúlyozták, hogy annak tartalmát titkosan kell kezelni, és a Munkásőrség igénybe vételével nem kell sokat foglalkozni.⁹¹

A Munkásőrség megalakulása után Görgényi Dániel, a Magyar Szabadságharcos Szövetség (MSZHSZ) Országos Választmánya nevében február 12-én levelet írt Münnich Ferencnek, s a szervezéssel kapcsolatban tett javaslatot. Ezzel tulajdonképpen az általa irányított szervezetbe tartozó partizánok, ezáltal az MSZHSZ jelentőségét szerette volna növelni. A javaslatában ezt írta: „...előkészítettük a partizánok fegyverrel való ellátásának és a karhatalmi erők támogatására való beállításának szervezeti megoldását... Ezeknek az előkészítő munkáknak az elvégzése folyamán került elfogadásra a munkásmilícia felállítására vonatkozó párt- és kormányhatározat. A [meg]változott helyzetnek megfelelően

a felfegyverezésre és a proletárdiktatúra védelmére előkészített partizán-csoportokat a munkásmilícia alapjává, magjaivá kellene alakítani, amelyek közül a munkásmilícia kiépítésre kerülne.” Felajánlotta a szövetség anyagi bázisait és gépkocsijait is. A következőképpen képzelte el a volt partizánok szerepét: „...a partizánokból és R gárdistákból kellene olyan csoportokat kialakítani, amelyek képesek olyan szerep betöltésére, amilyent mozgósítás esetén a tényleges keret, vagy újoncbevonulás esetén a kiképző keret tölt be. Ezeket a csoportokat mielőbb fegyverrel kellene ellátni és alapvető kiképzésben kellene részesíteni, hogy feladatukat be tudják tölteni. Ezen felül ezek a csoportok a munkásmilícia teljes létszámra való kiépítése folyamán mint karhatalmi erő szintén felhasználható volna.” Márciusig el kell végezni a kiképzést is.⁹²

Ebből az elképzelésből nem lett semmi, a Munkásőrség parancsnoki posztjait a leszerelő karhatalmistákkal töltötték be. Görgényi javaslata azért sem lett volna megvalósítható, mivel a volt partizánok nagy része nem ismerete a modern fegyverek használatát. Később sok veterán kommunistát vettek fel a milíciába, s a szervezeten belül megfigyelhető volt egyfajta „veteránkultusz”. Kádár azért sem akarhatta az egykori partizánok ilyen mértékű térhódítását, mivel ezzel politikájának balos ellenékét erősítette volna.

Felvetődik a kérdés: miért csak három hónappal a forradalom leverése után szervezték meg a párthadsereget? Ennek több magyarázata is lehet. Már a kezdetektől fogva törekedtek arra, hogy a Munkásőrséget népszerűvé tegyék az emberek között. Az ideális munkásőrnek a munkahelyén kimagaslóan kellett dolgoznia, a magánéletben is erkölcsösen kellett viselkednie, a kiképzésen és a szolgálatban pontosan meg kellett jelennie, és becsületesen kellett teljesítenie feladatait. Ha a forradalmat követően azonnal megalakították volna a testületet, akkor elkerülhetetlen lett volna, hogy a munkásőröket népszerűtlen akciókra is kivezényeljék. Miután a kormány a hatalmát megszilárdította, a gyűlölt karhatalmat átalakították, s ezzel párhuzamosan hozták csak létre a Munkásőrséget. A rendszer fennállása során végig törekedtek arra, hogy a „piszkos munkát” ne velük végeztessék el.

Fontos szempont lehetett az is, hogy Kádár decemberben a népszerűtlen párt mellé nem akart még egy párthadsereget is szervezni. Természetesen problémát jelentett a fegyverhiány is, és azt se felejtjük el, hogy a forradalom utáni helyzetben a lelkes pártaktivisták katonai tapasztalat

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ Megjegyzések a Munkásőrség felállításáról szóló végrehajtási-utasítás tervezethez. 1957. február 12. MOL XIX-A-2-q 4. d.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Czinege Lajos körlevele a megyei IB-elnököknek. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ő. e.

⁹² Görgényi Dániel vezérőrnagy MSZHSZ kormánybiztos feljegyzése Münnich Ferencnek. 1957. február 14. MOL XIX-A-2-q 4. d. 7. ő. e.

és kiképzés nélkül nem álltak volna meg a helyüket. Később a Munkásőrségben is jelentős volt azoknak a száma, akik nem teljesítettek korábban katonai szolgálatot.

Láthattuk, hogy a pártszervekre rengeteg feladat hárult a Munkásőrség megszervezésével kapcsolatban. Jelentős problémát okozhatott, hogy helyi szinten sokáig nem mindenütt alakultak újjá a pártszervezetek. 1956 januárjában 21 749 pártszervezet és 859 037 párttag volt az országban; 1957 januárjában alig 100 000 fő.⁹³ 2561 községből pedig 1065-ben működött pártszervezet 1956 végén.⁹⁴

Az első lépések

1957. február 18-án, a kormányhatározat hivatalos kiadásának a napján, tartották meg a megyei és megyei jogú városi párt- és tömegszervezeti osztályok, a PTO-k vezetőinek értekezletét, amelyen a Munkásőrségről is szó esett. A Veszprém megyei vezető arról számolt be, hogy sok helyen már megszervezték az üzemekben a milíciát, csak a fegyvereket várják. Németi József PTO-vezető pedig a következőket mondta a Munkásőrséggel kapcsolatban: „A legégetőbb tennivalónk az, hogy a megyei csoportokat a megyei törzsbe, 4–5 főből álló törzsbe, és a járási csoportokat kiválogassák a megyei bizottságok, majd ezeket az Országos Parancsnokság segítségével jóváhagyják, és elkezdhetik munkájukat. A másik feladat, hogy a megadott létszámokat a megfelelő területeken válogassák ki az elvtársak. Minél hamarabb, annál jobb, de nem szabad a minőség rovására. Gondoskodni kell, hogy a fegyvereket kipróbált elvtársak kezébe adják.”⁹⁵

A következő napon, február 19-én, az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága javarészt személyi kérdésekkel foglalkozott; ekkor került sor a Munkásőrség országos parancsnoki törzsének a kinevezésére. Az országos parancsnok Halas Lajos lett.⁹⁶ A törzs tagjai: Zgyerka János, Boros Gergely és Florek Gyula. A Budapesti Parancsnokság élére Bugár Jánost javasolták, végül Ambrus Jánost nevezték ki. Káldor Gyula lett a személyzeti osztályvezető. A szervezést a következőképpen ütemezték: „Első szakaszként március 1-ig Budapesten a nagyüzemekre támaszkodva 3–4

komolyabb osztagot, és néhány szilárd állami gazdaságban és termelőszövetkezetben hozzunk létre szakaszokat. Ezt követően 2–3 hétig nem folytassunk szervezést, mérjük fel az addigi tapasztalatokat, és a további szervezésnél már azt hasznosítsuk.

A munkásőrségen belül azokon a helyeken, ahol a vezetés feltétlen biztos kezekben van, 2–3 fegyveres osztagot lehet szervezni, a többiek részére gumibotot lehet adni. A munkásőrségnek azon tagjait, akik nincsenek felfegyverezve, RG-feladatokra kell igénybe venni, és fegyverforgatásra kiképezni.”⁹⁷

Az országos törzs kinevezése után megtartották a Munkásőrség Országos Parancsnokságának (MOP) értekezletét. Ezen az IIB ülésén megjelenteken kívül Frei Andor (Fegyverzeti Csoport vezetője), Rajnai József és Szekeres István is részt vett. A Szervezési Osztály vezetésével Zgyerka Jánost bízták meg, akinek fel kellett osztania munkatársai között a megyéket. Ezt követően rátértek a legfontosabb tennivalókra: az Országos Parancsnokság elhelyezése és őrzésének megszervezése; a rendőrséggel való együttműködés szabályozása; az igazolványok elkészítése és kiosztása; a kiválasztott parancsnokok kikérése más szervektől stb. A kezdeti időszakban a budapesti egységeket el akarták látni ruhával és jelvényvel.⁹⁸ Mivel ez igen nehezen ment, ezért Halas Lajos visszaemlékezése szerint az ő javaslatára a hadseregtől kértek szerelőruhákat, és abba öltöztették a munkásőröket.⁹⁹

Az értekezleten Frei Andor olajat kért a rendelkezésre álló fegyverek tisztításához, és egy fegyvermester beállítását is sürgette. Káldor Gyula a központi épület fegyveres biztosítását, a helyiségek lezárását javasolta, illetve hogy minél előbb nevezék ki a parancsnokokat. Boros Gergely is a szervezéssel kapcsolatban szólalt fel. Indítványozta, hogy egy-egy járás kapjon egy-egy századot. „Javaslom, hogy ahol már a fegyverek ki vannak adva, menjünk ki, mert sok a hiba, hiányosság, raktár nem megfelelő stb.” – mondta. – Szekeres István riadóterv készítését ajánlotta;

⁹⁷ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezetőtestületeinek jegyzőkönyvei. II. 1957. január 25.–1957. április 2. l. m. 141–142.* Gumibotokra nyilván szüksége lehetett a Kádár-kormányoknak, hiszen nem voltak olyan eszközei, amelyekkel egy tömegmegmozdulást békésen fel lehetett volna oszlatni. A lovasrendőrséget is csak a forradalom előtt kezdték el kiképezni. (KOPÁCSI Sándor: *Élettölgatlan*. Tardos Tibor írói közreműködésével. Bibliotéka, Budapest, 1989. 97.) Ráadásul sokan nem tudták megfelelően kezelni a fegyvereket, illetve sok fegyver balesetveszélyes volt. Mindezt a rendkívüli események magas száma jelezte a karhatalomnál és később a Munkásőrségnél is. 1957 tavaszán egyébként a tüzoltókat is kiképezték tömegoszlásra. A BM Operatív Bizottság titkárnak a jelentése a büntetés-végrehajtási, légtöltalmi, tűzrendészeti szervek március 15. és április 4-i fokozott szolgálat ellátásáról. MOL XIX B-1 aa 1. d.

⁹⁸ Az 1. MOP osztályvezetői munkaértekezlet jegyzőkönyve. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ő. e.

⁹⁹ HALAS Lajos: i. m. 193–242.

⁹³ Kimutatás. 1957. január 15. MOL M-KS 288. f. 21/1957/1. ő. e.

⁹⁴ Feljegyzés a községi pártszervezetek létszámáról. 1956. december 28. MOL M-KS 288. f. /21/1957/1. ő. e.

⁹⁵ Jegyzőkönyv az 1957. február 18-án tartott megyei és megyei jogú városi PTO-vezetők értekezletéről. MOL M-KS 288. f. 21. cs. 1. ő. e.

⁹⁶ Erről jóval később számolt be a *Népszabadság* (1957. április 24.).

március 14-én az állomány egyik felének, a következő napon a másik felének javasolt összetartást.¹⁰⁰

A szervezet megalakítása nem ment egyik napról a másikra. Az eredeti tervekhez képest történt néhány kiegészítés. Az Építő-, Fa- és Építőanyag-ipari Dolgozók Szakszervezete ugyanis az 1919-es hagyományokra hivatkozva Kádár Jánoshoz mint a kormány elnökéhez fordult, s egy zászlóaljnyi erő engedélyezését kérte. Ezt a Munkásörtség Országos Parancsnokságának közvetlen alárendeltségében kívánták működtetni MÉMOSZ zászlóalj néven. Kádár a levelet tovább küldte Halasnak, aki a háború előtt tagja volt ennek a szakszervezetnek. Bokányi Dezső zászlóaljnak nevezték el, parancsnoka Cser Sándor lett. Eskütételén, a MÉMOSZ székházának udvarán Kádár János és Apró Antal is megjelent; utóbbi beszédében az 1919-es Landler-hadtest MÉMOSZ dandárját mint történelmi példát említette meg. A zászlóalj megalakulásáról később a *Népszabadság* is tudósított.¹⁰¹

A szervezést különösen nagy gonddal végezték a fővárosban, hiszen a forradalom alatt itt volt a legnagyobb fegyveres ellenállás. Ennek köszönhetően Halas Lajos február 21-én a következőkről számolhatott be: „A Budapesten folyó munkásörtség szervezése meglehetősen előrehaladott állapotban van. További fejlődést nagyban akadályozza, hogy még a mai napig sem kaptunk fegyvereket.” Ezért Halas attól félt, hogy könnyen demoralizálódhatnak a már megszervezett alakulatok. Ekkor a X. kerületben például 230 fő állt készen arra, hogy felfegyverezzék. Számukat március 10-ig 300-ra akarták növelni. A pártkiszolgálóra egyébként sokan odafigyeltek: „Már több ízben járt nálam az Intéző Bizottság tagja, a kerületi szovjet parancsnok: Klárin ezds. és Lantos alez. elvtárs, a X. kerületi karhatalom parancsnoka” – írta Halas. A III. kerületben 140 fő szolgált, ők a karhatalomtól kölcsönként fegyverekkel akkor már lögyakorlatot is tartottak. Újpesten három század, a VI. kerületben 170 fő volt megszervezve, utóbbiak egy hónapja folytattak kiképzést. Ekkor már vidéken is voltak alakulataik, Nógrádban 2200-an vártak fegyverekre. Halas Apró Antalnál sürgette a felfegyverzést.¹⁰²

Február 24-én a *Népszabadság* cikket közölt a Munkásörstégről. „Vakság lenne nem látni az összefüggést a budapesti pártház ostroma és a kommu-

nistákat fegyverbe szólító behívás között – olvashatjuk a cikkben. – A budapesti pártbizottság kiadta a felhívást, hogy a kommunisták fogjanak fegyvert a néphatalom megvédésére – másnap megtámadták a pártházat.” Természetesen az új kormány lépéseit kedvezően mutatták be: „A forradalmi munkás-paraszt kormány most pótolja azt, amit a régi vezetés elmulasztott. Újjászervezi a néphadseregünket is, és új védősereget is teremt. Fegyvert ad a dolgozó nép rendjéhez hű munkások, dolgozó parasztok, termelészövetkezeti tagok, gépállomási dolgozók kezébe, hogy ők is segítsenek a munkáshatalom rendjének, a békés építőmunkának, a gyáraknak, az állami és szövetkezeti tulajdonnak a védelmében.” A szolgálat nehéz, csak az önkéntesek vállalják – írták. Nyilván azért, hogy csak az elkötelezettek lépjenek be. Feladataik közül a következőket emelték ki: „...segítséget nyújtsanak a rendőrségnek és a néphadseregnek a szocializmus vívmányai megvédésében, a nép nyugalmanak, a termelés zavartalanságának biztosításában, az ellenforradalmi elemek restaurációs kísérleteinek megakadályozásában. Olyan emberek kellenek ide, akiknek a legnehezebb pillanatban is helyén van a szívük.”¹⁰³

Február 21-én részletesen kidolgozták a Munkásörtség megalakításának ütemtervét. E szerint március 10-ig 5241 főt terveztek felfegyverezni javarészt Budapesten és a fontosabb vidéki központokban. A második ütemben, március 20. és április 1. között, 15 408 főre kívánták növelni a létszámot. Április 25-ig 20 305 fős állományt terveztek, november 1-jére pedig 30 704 fővel kellett elérni a végleges létszámot.¹⁰⁴

Halas Lajos 1957. február 28-án a következőket jelentette az addigi munkáról: a párt és a BM szerveit ellátták a megfelelő szabályzatokkal, elkészítették a szervezeti felépítés tervét, elkezdték kidolgozni a felfegyverezés ütemét és a költségvetést. Ahol volt kinevezett parancsnok, oda állománytáblákat adtak ki. Budapesten 19 kerületben 3700 főt toboroztak. Ezen a napon 12 megyében működött parancsnokság, és abban állapotok meg, hogy a megyékben és a járásokban 28-ig 12 170 főt választanak ki munkásörstegnek. Az Országos Parancsnokság személyi állománya – hét fő kivételével – társadalmi munkában már dolgozott. Vidéken március 15-ig tervezték felállítani a hiányzó egységeket. A fővárosban a szovjet parancsnokságok segítségével már folyt a kiképzés kölcsönkapott fegyverekkel, március 15-re 3500 főt kellett kiképezni. Az ellátás-

¹⁰⁰ Az 1. MOP osztályvezetői munkaértekezlet jegyzőkönyve. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ó. e.

¹⁰¹ Somogyi Miklósnak, a Építő-, Fa- és Építőanyagipari Dolgozók Szakszervezete elnökének a levele Kádár Jánosnak. 1957. február 19. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ó. e.; HALAS Lajos: i. m. 193–242.; *Népszabadság*, 1957. április 14.

¹⁰² Halas Lajos MOP törzsparancsnok feljegyzése Apró Antalnak. 1957. február 21. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ó. e.

¹⁰³ A munkáshatalom védelmére. *Népszabadság*, 1957. február 24.

¹⁰⁴ „A Munkásörsteg megszervezése, felfegyverezése” című feljegyzés. 1957. február 21. A Munkásörsteg országos parancsnokának intézkedése a megyei parancsnokságok és alárendelt egységek felállítására. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ó. e.

sal akadtak problémák is: „A fegyverzet és egyéb felszerelés beszerzése kissé vontatottan folyik, de határozott ígéretet kaptunk Kazakov hds. tábornok elvtárától, hogy március 10-ig a felfegyverzési ütemtervben meghatározott 5500 főt fel fogjuk tudni szerelni... A Szovjet Hadsereg Parancsnokság kérésére a felfegyverzés ütemtervét, valamint a munkásőrségek elhelyezési vázlatát koordinálás céljából Kazakov hds. tábornok elvtársnak átadtuk.”¹⁰⁵ A szovjetek nyilván nem szóltak bele olyan részletesen a milícia megszervezésébe, mint ahogy ezt a néphadsereggel kapcsolatban tették, de ezen is rajta tartották a szemüket.

A Közlekedési és Postaügyi Minisztérium hét gépkocsit adott a Munkásőrségnek, ám ezek nem voltak jó állapotban, és még 24-re lett volna szükség. Az egyéb anyagi ellátást a hadsereg segítségével akarták megoldani. 22 millió forintos költségvetést terveztek 1957-re, ezen felül 80 milliót zároltak munkabér térítése céljából. Az év végére tervezett 30 000 fős létszámot május elsejére elérték.¹⁰⁶

1957-ben néhány hónap alatt felállították a Munkásőrséget. Mivel sok volt a jelentkező, ezért Halas Lajos március 30-án azt kérte a Titkárságtól, hogy a harmadik és a negyedik ütemben kiosztandó fegyvermennyiséget cseréljék fel, mert sokan zúgolódnak, mivel nem kaptak még fegyvert. A Titkárság jóváhagyta a tervet, sőt arra utasította az országos parancsnokot, hogy a felfegyverzést 1957 júniusáig fejezzék be.¹⁰⁷ Május 15-én Halas Lajos az IB-nek írt levelében rámutatott arra, hogy 37 járásban még nem szerveztek munkásőrséget. Így két tervet is kidolgoztak a létszám növelésére, de ezt csak a későbbiekben emelték fel közel 40 000-re.¹⁰⁸

Halas Lajos a második ütemben végül is Kazakov hadseregtábornoktól kért fegyvert és lőszert: TT pisztolyt, PPS géppisztolyt, karabélyt, DP golyószórót, Gorjunov géppuskát. Még ugyanezen a napon a tápiószecsei katonai bázisról el is szállították a kért mennyiséget.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Jelentés a Munkásőrség szervezésének 1957. február 28-i állásáról. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹⁰⁶ Uo., illetve Halas Lajos levele az Intéző Bizottságnak. 1957. május 15. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ő. e.

¹⁰⁷ Halas Lajos javaslata a Titkárságnak a Munkásőrség felfegyverzésére 1957. március 30. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ő. e.; *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26.* I. m. 176–177. 1957. IV. 19-én.

¹⁰⁸ Halas Lajos levele az Intéző Bizottságnak. 1957. május 15. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ő. e.; A Munkásőrség szervezésének létszámkihátása. A szervezési módosítások létszámkihátásának összesítése. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹⁰⁹ Halas Lajos levele Kazakovnak a Munkásőrség felfegyverzése tárgyában; Utalvány a fegyverekről. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 1. ő. e. (Mindkét dokumentum eredetileg orosz nyelven íródott, a fordítást szeretném megköszönni Rónai Imrénének.)

A Munkásőrség szervezeti felépítése a kezdeti időszakban

A határozatok, törvények kidolgozását követően a Munkásőrség Országos Parancsnokságán is megindult a munka, a kezdeti időszakban 63 emberrel. Az országos parancsnok alárendeltségében a következő részlegek működtek: Szervezési és Ellenőrzési Csoport, Kiképzési Osztály, Személyügyi Osztály, Pénzügyi Osztály, Ügyviteli Részleg és az Anyagi Osztály. Az utóbbit Lajta Ferenc vezette, az irodavezető Garamvölgyi Tibor, a fegyver- és technikai főnök és egyben osztályvezető-helyettes Frey Andor, a fegyverzettechnikai ellenőr Kulcsár Béla, a fegyverraktár vezetője Járomi Sándor volt. A Kiképzési Osztályon Tuza Antal, a Személyügyi Osztályon Káldor Gyula és Hegyi János dolgozott. A parancsnokság fegyverzete: 46 pisztoly és ugyanennyi géppisztoly, 2 golyószóró és 2 géppuska, 3 motorkerékpár, 10 személygépkocsi, 1 rajgépkocsi, 4 háromtonnás tehérgépkocsi és 2 busz.¹¹⁰

Más forrás is ugyanezeket az osztályokat sorolja fel, de az országos parancsnok mellett még egy törzsparancsnokot is feltüntet, akinek a beállítása valószínűleg csak terv lehetett, láthattuk, hogy kezdetben Halas Lajost akarták kinevezni erre a posztra.¹¹¹

Márciusra változások következtek be, a Fegyverzeti Osztály önállóvá vált. 1957. március 19-re megnőtt a létszám a parancsnokságon, és megtörténtek a kinevezések. A Szervezési és Ellenőrzési Osztályon a következő tisztek szolgáltak: Fekete János százados, Papp Árpád százados, Boros Gergely, Fekete Sándor, Zgyerka János és Szabó Júlia gépiprőr. A Személyügyi Osztályt Káldor Gyula vezette, helyettese Hegyi János ezredes lett. A személyügyi tiszt Sipos Sándorné, előadó Kóti Margit, a gépiprőr pedig dr. Bodrogi Károlyné volt. A Kiképzési Osztályt Szekeres István ezredes irányította, a tervező tiszt Palotás Ferenc alezredes és Rékai Miklós alezredes volt, a lökiképzési tiszt Zábráczki Ferenc őrnagy, a híradós tiszt Gáva András százados, gépiprőr pedig Ott Ferencné.¹¹²

A Fegyverzeti és Technikai Osztály önállóvá vált, Frey Andor ezredes vezette, akinek Kulcsár Béla és Kocsis S. Lajos főhadnagy, valamint Járomi Sándor tiszthelyettes voltak a beosztottjai. Utóbbi a nyilvántartással foglalkozott.¹¹³

¹¹⁰ 1957. I. felében a parancsnokság helyzetét bemutató tájékoztató. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e. Pontos dátum nem volt feltüntetve, de mivel 1957. március 19-én vált önállóvá a fegyverzeti és technikai osztály, az irat a kezdeti állapotokat mutathatja. A MOP személyi állománya. 1957. március 19. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹¹¹ Javaslata a polgári fegyveres karhatalom kialakítására. 1957. január 28. MOL M-KS-295-1. f. 1. d. 1. ő. e.

¹¹² A MOP személyi állománya 1957. március 19. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹¹³ Uo.

Az Anyagi Osztályon Lajta Ferenc alezredes és Garamvölgyi Tibor irodavezető mellett Ágel Vilmos hadnagy ruházati főnök, Angel János törzsőrmester raktáros, Ispánovits Imre főhadnagy gépkocsi- és üzemanyag főnök dolgozott, a garázs parancsnoka Fenyvesi László törzsőrmester volt. Rajtuk kívül egy épületgondnok, egy gépiró és kilenc sofőr, portás, fűtő, liftkezelő és három takarító tartozott az osztály állományához.

A Pénzügyi Osztályt Rajnai József százados vezette. Rajta kívül Szijj György pénzügyi tiszt és egy pénztáros teljesített szolgálatot. Az Ügyviteli Részleget Nyárádi Róbert főhadnagy irányította.¹¹⁴

1957 májusában már további osztályok is működtek a MOP-on. Szekeeres István az Operatív Osztályt vezette, Laáb Antal a Szervezést, Lajta Ferenc pedig a Gazdaságit.¹¹⁵ Érdemes itt megjegyezni, hogy 1957 áprilisában Münnich Ferenc kapott egy feljegyzést, amelyben bíralták az túl-szervezettséget.¹¹⁶

Az év második felében nem történt jelentősebb változás. Az állományban 25 tiszt, négy tiszthelyettes, 39 polgári személy volt, egy motorkerékpárt, 12 személygépkocsit, egy rajgépkocsit, négy háromtonnás tehergépkocsit és négy buszt használtak. A Kiképzési Osztályra egy tervezőtisztet állítottak be; az Anyagi Osztályon a ruházati nyilvántartást végző tiszt később az élelmiszer- és az irodaszerkészletekkel is foglalkozott. Az összlétszám 68 főre nőtt.¹¹⁷

Itt említem meg, hogy a budapesti parancsnok nevét nem találtam az iratokban; valószínűleg vita volt a személye körül. Szervezési helyettesnek Florek Gyulát, anyagi helyettesnek Winkler Ágostont,¹¹⁸ szervező és kiképző tisztnek Vágó László alezredest nevezték ki; rajtuk kívül még egy gépirónő is dolgozott az osztályon.¹¹⁹ Halas Lajos 1957. március 15-én azt javasolta a Budapesti Pártbizottságnak, hogy Dékány Sándort nevezzék ki fővárosi parancsnoknak.¹²⁰

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ Levél az MSZMP IB Titkárságának. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ő. e.

¹¹⁶ Feljegyzés a munkásörsegről. 1957. április 9. MOL XIX-A-2-q 4. d.

¹¹⁷ MOP állománytábla. 1957. 2. fele. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹¹⁸ Orbán Miklós ezredes, a Forradalmi honvéd karhatalmi ezred 3. zj. parancsnoka 1957. március 22-i levelében arról tájékoztatta Halas Lajost, hogy Winkler Ágostont rendőr századosnak nevezték ki. (MOL M-KS 295-1. f. 6. d. 23. ő. e.)

¹¹⁹ A MOP személyi állománya. 1957. március 19. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹²⁰ „A Budapesti Munkásör parancsnoknak javasolom: Dékány Sándor elvtársat, aki 1936 óta tagja a Kommunista Pártnak. A Szovjetunió területén több mint két évig volt partizán. Egyéves Pártfőiskolát végzett, tartalékos százados. Jelenleg a Fővárosi Tanácsnál a Közmű Igazgatóságot vezeti. Foglalkozása műszerész, szakérttségit tett. Az október 23-i események és az azt követő ellenforradalmi felfordulás során

A budapesti parancsnokságon öt tiszt, négy polgári és 10 társadalmi munkás dolgozott, két személygépkocsival és egy motorkerékpárral rendelkeztek. A parancsnoknak két helyettese volt. Az egyik a szervezési, a másik az anyagi (hadtáp) ügyekkel foglalkozott. Egy szervező és kiképzőtiszt és egy neki beosztott személy végezte még a főbb teendőket. Mellettük dolgozott a 10 fő társadalmi és a négy fő polgári állományú beosztott is.¹²¹

A megyei parancsnokságoknak is kiadták az állománytábláját. I. és II. típusú megyéket különböztettek meg. Az első kategóriába a következő megyék tartoztak: Baranya, Borsod, Fejér, Nógrád, Pest, Veszprém. Itt a megyei törzsben három tiszt és ugyanennyi polgári alkalmazott, továbbá 15 fő társadalmi munkatárs teljesített szolgálatot. Egy személygépkocsival, egy motorkerékpárral, két kerékpárral voltak felszerelve. A parancsnoknak egy szervező és egy anyagi helyettese volt. Továbbá adminisztrátori és gépkocsivezetői beosztás is szerepelt az állománytáblán.¹²²

A II. típusba tartozott a többi megye; törzseikbe két-két tiszt, három-három polgári és 12–12 társadalmi munkatárs volt beosztva. A parancsnoknak csak egy helyettese volt, a szervezéssel és az anyagi ügyekkel neki kellett foglalkoznia. A fentiekén kívül még gépiró, takarító stb. is dolgozott a parancsnokságon. A területi parancsnokságok struktúrájában 1957 második felében nem történt lényeges változtatás.¹²³

Meghatározták a felállítandó önálló munkásör századok struktúráját is. Ezek egy törzsből és három szakaszból, egy szakasz három rajból és egy nehézfegyverrajból állt, összlétszámuk 116 fő volt. A nehézfegyverrajnak a következő volt az összetétele: parancsnok, géppuskairányzó (ő volt egyben a parancsnokhelyettes is), irányzóhelyettes, lőszeres. A golyósórót egy irányzó, és a helyettese kezelte. 116 pisztollyal, 38 karabéllyal, 78 géppisztollyal, 1 golyósóróval, egy géppuskával, továbbá 1 motor és egy kerékpárral, négy tehergépkocsival kellett rendelkezniük. Utóbbiakat riasztás esetén az erre kijelölt vállalatoktól vették igénybe. Az irányító törzs összetétele a következő volt: parancsnok és anyagi he-

közvetlen közelről láttam nagyszerű helytállását. Igen jó szervező, politikailag jól képzett. Javasolom, hogy a fenti beosztásban Dékány elvtársat az Intéző Bizottság fogadja el. (Halas Lajos levele a budapesti IB-nek. 1957. március 15. MOL M-KS 295-1. f. 6. d. 23. ő. e.)

¹²¹ A Munkásörtség Budapesti Parancsnokságának az állománytáblája. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹²² I. típusú megyei munkásör parancsnokságok állománytáblája. 3. sz. állománytábla. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

¹²³ Megyei Munkásörtség Parancsnokság II. típus 4. sz. állománytábla. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.; A Budapesti; az I. és a II. típusú megyei parancsnokságok állománytáblái 1957 második felében. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ő. e.

lyettese, kiképző munkatárs, szervező, hírvivő, szolgálatvezető, írnök, négy gépkocsivezető, két egészségügyi munkatárs.¹²⁴ A zászlóalj felépítését is meghatározták. Itt csak a három századból álló zászlóalj struktúráját ismertetem, mivel ez volt az egyik leggyakoribb. A zászlóalj törzsből és a közvetlenül neki alárendelt nehézfegyverrajból és három századból állt. Összesen 354 főből. A zászlóalj parancsnokához egy helyettes, három kiképzőt, egy szervezőt, egy írnököt, két nyilvántartót és nyolc gépkocsivezetőt osztottak be. A századba parancsnok, helyettese, hírvivő, szolgálatvezető, írnök és két egészségügyi tartozott. A fegyverzet mennyiségét pontosan megszabták. A nehézfegyverraj összetétele megegyezett az előzőével. A salgótarjáni városi egység összesen 1073 főből állt.¹²⁵

Az állomány létszámának és az egységek diszlokációjának a pontos meghatározása az országos parancsnokság feladata volt. Ebbe a szovjetek és a magyar fegyveres szervek irányítói is nyilván beleszóltak. A legnagyobb erő vidéken egyébként Salgótarjában működött, ahol közel egy ezred felállítását szervezték: három zászlóaljat összesen kilenc századdal szerveztek meg.¹²⁶

A pártmilícia a pártállami struktúrában

A Munkásőrség irányításában a pártiszervek közül a Párt- és Tömegszervezetek Osztálya (PTO) töltött be fontos szerepet. Tagjait 1956. november 26-án nevezték ki, a vezető Németi József lett.¹²⁷

A PTO elsősorban az alsóbb pártiszervezetekkel foglalkozott, újjászervezésüket koordinálta. Érvényesítenie kellett a párthatározatok végrehajtását, ellenőriznie a párt szervezeti szabályzatának a betartását, vezetnie a párttagság nyilvántartását. Figyelnie kellett az MSZMP összetételének alakulására is; emellett a tömegszervezetek tevékenységéről is informálnia kellett a pártot, és a KISZ munkáját is ez az osztály irányította. Foglalkozott a KISZ és a többi szervezet kádereivel, velük kapcsolatban javaslatot készített a káderosztálynak, s még a tanácsok ügyeiben is

¹²⁴ Önálló munkásőr század állománytáblája MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ó. e. (Az önálló munkásőr századok közvetlen a területi szervek alá voltak rendelve. A beosztott századok a zászlóaljakon belül helyezkedtek el.)

¹²⁵ A 7. sz. állománytábla. Három százados munkásőr zászlóalj. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ó. e.; Salgótarjáni Munkásőrség Parancsnokság és alárendelt egységei. Uo.

¹²⁶ Salgótarjáni Munkásőrség Parancsnokság és alárendelt egységei. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 10. ó. e. (A papírra eredetileg munkásőr ezredet írtak, de ezt a szót áthúzták.)

¹²⁷ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26. l. m. 12.*

kompetens volt.¹²⁸ A Munkásőrség pártügyekben a PTO-hoz, szakmai szempontból viszont az Adminisztratív Osztályhoz tartozott.¹²⁹

A kezdeti időszakban egyébként a pártiszervek és a Munkásőrség együttműködése nem volt zökkenőmentes: „Nem kellően tisztázott a Munkásőrség kettős irányítása sem. A munkásőrség Országos Parancsnoksága közvetlenül ad utasításokat, távmondásokat a megyei IB tudta nélkül... A megyei munkásőrség parancsnokát és függetlenített munkatársait a megyei IB válogatja ki alapos ismeretei alapján. Később ezeket az elvtársakat behívják a munkásőrség Országos Parancsnokságának káder osztályára, ahol hosszú órákon keresztül káderezik.”¹³⁰ A pártiszervek és a MOP között az 1960-as évek elejéig igen kemény vita folyt, amely úgy ért véget, hogy Halas Lajost leváltották a szervezet éléről, s helyére a „kezelhetőbb” Papp Árpád került a PTO állományából.

1956. november 26-án Czinege Lajost, a későbbi honvédelmi minisztert nevezték ki az Adminisztratív Osztály vezetőjévé. Akkori munkatársai közül Kaszás Ferenc nevet kell megemlíteni, ő a későbbiekben sokat foglalkozott a Munkásőrséggel.¹³¹

1957. december 10-től a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium,¹³² az Igazságügy-minisztérium, az Ügyészség tartozott az osztály irányítása alá. Átmenetileg a Vöröskezeset és a Szabadságharcos Szövetséget is ide sorolták, majd 1957. május 24-től a Munkásőrséget is.

A Párt- és Tömegszervezetek Osztálya a KB feladatainak végrehajtását segítette, az alsóbb szerveknek nem adhatott utasításokat, de ellenőrzési jogköre volt a már felsorolt szerveken kívül még a Legfelsőbb Bíróság, az Egészségügyi Minisztérium, a Partizánszövetség, a Honvédelmi Sportszövetség, a Jogász Szövetség felett és a sport területén is. Ezeknél a párt politikájának érvényesülését, a határozatok végrehajtását kellett felügyelnie, és az itt működő pártiszerveknek segítenie. A fegyveres szervekre fokozottan kellett figyelnie. Együttműködött a káderosztállyal a jelentkezők

¹²⁸ A tanácsi VB-k vezetésében az MSZMP csak 1957. január végére tudta átvenni a hatalmat. Feljegyzés a PTO-vezetők értekezlete anyagához, a tanácsok helyzete és a tanácsok pártirányítása néhány szempontjáról. MOL M-KS 288. f. /21/1. ó. e.

¹²⁹ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26. l. m. 132–133., 152–155. (Az Ideiglenes Központi Bizottság a PTO feladatait és felépítését 1957. IV. 8-án szabályozta.)*

¹³⁰ Feljegyzés a munkásőrségről. 1957. április 9. MOL XIX-A-2-q 4. d.

¹³¹ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26. l. m. 11.*

¹³² Ebben az időszakban a Fegyveres Erők és Közbiztonsági Ügyek Minisztériuma irányította a fegyveres szervezetet. Hivatalosan 1957. március elsején alakult újjá a BM és a HM.

kiválasztásában.¹³³ Az Adminisztratív Osztály feladataival kapcsolatban hozott párthatározatról Czinege Lajos 1957. április 16-án tájékoztatta Halas Lajost. Az országos parancsnok ekkor a párt két osztályának vezetőiből és a Munkásőrség képviselőiből közös kollégium felállítását javasolta.¹³⁴ A két osztály és a MOP egyébként tartott is közös ülést ezt követően, ahol egyöntetűen támogatták Halas ötletét, hiszen úgy gondolták, hogy „a testület biztosíthatná a munkásőrség pártszerű vezetését és ellenőrzését”. A közös kollégiumba javasolták Sándor Józsefet, a PTO új vezetőjét, Czinege Lajost a milíciától, Halas Lajos parancsnokot, Szerkes Istvánt az Operatív Osztály vezetőjét, Laáb Antalt a Szervezési Osztály vezetőjét, Káldor Gyulát a Személyzeti Osztály vezetőjét, Lajta Ferencet a Gazdasági Osztály vezetőjét és a budapesti parancsnokot.¹³⁵

A PTO és az Adminisztratív Osztály bonyolult együttműködésének az elveit Kádár János foglalta össze, s lényegében ezek érvényesültek a párthatározatban is: „Ez a munkásosztály, a párt szervezete; párttag, pártton kívüli persze egyaránt részt vesz benne, de a munkásőrség a politikai irányítás[t] és rendelkezést illetően a pártnak a hadserege az osztályharcban. Persze szakirányítás szempontjából a Belügyminisztériumhoz tartozik, de általában a pártszervek rendelkeznek vele. Azt vetették fel a munkásőrségbe, akit a pártszervezet javasolt, azt zárják ki onnan, akihez a pártszervezet is hozzájárul. Ilyen szempontból ezzel a kérdéssel a PTO-nak kell foglalkozni, ez elkerülhetetlen. Szakmai vonatkozásban a munkásőrség kérdéseivel az Adminisztratív Osztály foglalkozzék. A két osztály e munkát végezze együtt.”¹³⁶

A Munkásőrség pártirányítása szempontjából azt is meg kell említeni, hogy 1957. június 14-től a megyei és a budapesti parancsnokok a Titkárság hatáskörébe kerültek. Eredetileg a MOP osztályvezetői is ide tartoztak volna. Az alsóbb parancsnokok az illetékes helyi intéző bizottságok hatáskörében maradtak.¹³⁷

¹³³ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26.* I. m. 277–279.

¹³⁴ Czinege Lajos levele Halas Lajosnak. MOL M-KS 288. f. 30/1957/6. ó. e.; Czinege Lajos levele Halas Lajosnak. Ugyanaz a tartalma, mint előzőé, csak ez a MOP iratai között maradt meg. A javaslat Halas kézírásával a lap alján található. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 3. ó. e.

¹³⁵ Levél az MSZMP IB Titkárságának. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ó. e.

¹³⁶ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. V. kötet. 1956. november 14.–1957. június 26.* I. m. 142.

¹³⁷ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei IV. kötet 1957. május 21.–1957. június 24.* Sorozatszerkesztő: BALOGH Sándor. Szerkesztette és a jegyzeteket készítette: BARÁTH Magdolna–RIPP Zoltán. Intera Rt., Budapest, 1994. 117., 131. 1957. június 14-i IIB ülés határozata. MOL M-KS 288. f. 5/29. ó. e. A javaslatot 1957. május 24-én a PTO készítette.

A Munkásőrséggel szoros kapcsolatot tartott a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium. Az utóbbi intézte a fegyver-, a ruhaellátást, természetesen szovjet segítséggel. Az együttműködést a következőképpen szabályozták: „A Munkásőrség parancsnoksága szakirányítás szempontjából ne az I. sz. csoportfőnökséghez, hanem közvetlenül a Belügyminisztériumhoz tartozzék. Emellett továbbra is érvényben van az Intéző Bizottság korábbi határozata, hogy a Munkásőrség feletti rendelkezés joga kizárólag az Intéző Bizottságot illeti.”¹³⁸ A testület költségvetését kezdetben a Belügyminisztériumén belül különítették el, de ennek kidolgozása a Munkásőrség feladata volt. Ezt követően a Belügyminisztériummal és a Honvédelmi Minisztériummal kellett megtárgyalnia, majd a Pénzügyminisztérium és az Országos Terhivatal is véleményezte a javaslatot. Végső döntés a Honvédelmi Tanács ülésén született. Itt dolgozták ki a testületet érintő jelentősebb fejlesztéseket is.¹³⁹

Érdeemes bepillantani a Munkásőrség és a belügyi szervek kapcsolataiba is. A fegyveres testületek tagjai egymást igazoltathatták.¹⁴⁰ A rendőrök és a munkásőrök között volt egyfajta versengés, ami több esetben összetűzéshez vezetett, ezért úgy döntöttek, hogy a fővárosban a vitás eseteket a helyi vezetők bevonásával fogják kivizsgálni.¹⁴¹ Sok légtalmai szolgálatot teljesítő személy lépett be a Munkásőrségbe, így 1957-ben közös megállapodásban kívánták meghatározni, hogy mozgósítás esetén kit melyik szervhez fognak behívni.¹⁴²

A Honvédelmi Minisztérium a fegyverek szállítása mellett más szempontból is foglalkozott a Munkásőrséggel. Irányította a haderőn kívüli kiképzést; a társszervezeteknek, így a milíciának is követelményeket szabott meg a mozgósítási és védelmi tervek kidolgozásához. A munkavégzésben nem lehetett fennakadás, ezért meghatározták a mozgósítás idején behívandók körét, és azt is, hogy ki marad a hadkötelesek közül a munkahelyén, vagy ki teljesít háború idején is szolgálatot a Munkásőrség-

¹³⁸ MSZMP IB 1957. március 12-i ülésén a Belügyminisztériummal kapcsolatban hozott határozata. MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ó. e.

¹³⁹ MOL XIX-A-98 1. d. 1-149.; A Honvédelmi Tanács 3/104/1957. számú határozata a Belügyminisztérium 1957. évi tervéről. 1957. május 22.; XIX-A-98 1. d. 1-172. 1957. július 26.; A Honvédelmi Tanács 10/105/1957 számú határozata a Munkásőrség 1957. évi költségvetéséről. 1957. július 26. Az OTH és a PM jelentése Kádár Jánosnak a Munkásőrség költségvetéséről és anyagi ellátásáról. 1957. június 12. MOL XIX-A-2-q 4. d.

¹⁴⁰ BFL XXXV/33/1957/10. ó. e.

¹⁴¹ MOL M-KS 295-1. f. 1. d. 4. ó. e.; 2. d. 7. ó. e.

¹⁴² Oczel Jánosnak, a Légtalalom Országos Parancsnokának levele Halas Lajosnak. 1957. szeptember 4. MOL M-KS 295-1. f. 2. d. 7. ó. e.

nél. Ugyanakkor összesíteniük kellett az ország összes fegyveres testületeinek haditechnikai felszerelését, hadianyag-igényléseit. Figyelembe kellett venni az importigényt és a hazai gyártás lehetőségeit. A vezérkar feladata volt, hogy a társszervekkel kidolgozza az országos terveket, a térképellátást. Mindezt a hadműveleti csoportfőnökség végezte.¹⁴³

A korszakban a fegyveres szervek feladatainak a koordinálására újjalakították a Honvédelmi Tanácsot, amely az 1960-as évek elejétől Honvédelmi Bizottsággként működött. Ennek voltak természetesen előzményei is. 1950-ben a Honvédelmi Tanács és az Üzemgazdasági Tanács alakult meg; utóbbiban döntöttek a fontosabb katonai beruházásokról; az előbbi szervben a politikai kérdésekben határoztak. 1952-ben összevonták a kettőt, Honvédelmi Tanács néven. Békeidőben a háborúra történő felkészülés, háború esetén pedig a fegyveres szervek, a hadiipar stb. koordinálása lett a feladata. Nagy Imre, Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Bata István és Zsifnyec Mihály voltak a tagjai. A forradalom alatt a HT nem működött, helyette Katonai Bizottságot hoztak létre. Ennek a feladata lett volna a fegyveres szervek tevékenységének irányítása, ám ennek nem tudott eleget tenni, így feloszlatták.¹⁴⁴

A forradalmat követően újjalakult a Honvédelmi Tanács. Ennek is a fegyveres szervek munkáját kellett irányítania, és a katonai beruházásokat részletesen kidolgoztatnia. Feladata volt a pártszerveknél eldöntött politikai kérdések szakmai átgondolása, és ezzel kapcsolatban határozatok hozatala, amelyek kötelezőek az érintetteknek nézve. 1957. március 12-én a következő személyi változások történtek: „A Honvédelmi Tanács Tömpe István és Uszta Gyula elvtársakat, a Honvédelmi Tanács tagjait, valamint Révész Géza altbgy. elvtársat, a Honvédelmi Tanács titkárát eddigi megbízatásuk alól felmenti, és a Honvédelmi Tanács tagjaivá az alábbi elvtársakat nevezi ki: a Honvédelmi Tanács elnöke Kádár János elvtárs, a Honvédelmi Tanács tagjai: Apró Antal elvtárs, Dr. Münnich Ferenc elvtárs, Révész Géza altbgy. elvtárs, Biszku Béla elvtárs... A Honvédelmi Tanács titkára: Horváth Mihály vörgy. elvtárs.”¹⁴⁵ Ezeket a cseréket a kormány összetételében bekövetkezett változásokkal magyarázták, ugyanis a hónap elején alakult meg, vagy talán inkább vált ki a Fegyveres Erők Minisztériumából a Honvédelmi

és a Belügyminisztérium.¹⁴⁶ Ezzel nyilván a HT szerepe is felértékelődött. Hiszen míg korábban a Münnich Ferenc által vezetett főhatóságon belül lehetséges volt a kooperálás (kisebb volt a haderő stb.), ezt követően a különböző minisztériumok és az ekkor alakuló Munkásőrség stb. feladatainak összehangolását már nem tudták egy szervben belül megoldani. Így szükség volt a HT szerepének és összetételének átalakítására.

Ugyanezen az ülésen döntöttek a Katonai Bizottság felállításáról is, amely a HM-en belül működő kollégium lett.¹⁴⁷

*

A Munkásőrség megalakulása természetesen nem ment zökkenőmentesen. Gyakoriak voltak a rendkívüli események, hiszen az 1960-as évek közepéig a munkásőrök hazavihették a szolgálati pisztolyukat, ugyanakkor a felvételnél a párhűség volt a legfontosabb, még a katonai alkalmasság is csak másodlagos szerepet játszott. Ezzel a problémával 1957 májusában a PTO is foglalkozott: „Mind gyakoribbak a munkásőrök magatartásával és a fegyverrel való visszaéléssel kapcsolatos jelzések. Az elmúlt három nap[ban] például a következő esetekről kaptunk jelzést: T. J. a Nárcisz expresoban [sic!] botrányosan viselkedett és lövöldözött, R. J. a Székely kert vendéglőben botrányosan viselkedett, lövöldözött, majd az intézkedő rendőrré is rálőtt. SZ. Gy. a Hungária körüti italtoltban lövöldözött, majd az ott tartózkodókat. H. L. [...] munkásőr ittasan lövöldözött, majd az őt igazoló [sic!] MSZMP-elnökre fogta fegyverét, aki erre a fegyverét használta. Lelőtte. Hasonló eseteket naponta jelentenek.” Így azt javasolták, hogy többet foglalkozzanak az állománnyal, s a munkásőrök csak a szolgálatban használhassák fegyverüket.¹⁴⁸

Felmerülhet a kérdés: a forradalom után miért léptek be ilyen sokan és gyorsan a milíciába? Egy részük nyilván azonosult a rendszerrel, és mint láthattuk, az MSZMP is arra törekedett, hogy a Munkásőrségbe a megbízható embereit toborozza, hiszen a forradalom alatt és azt követően is rájuk számíthattak. Sokan lehettek olyanok is, akik egész egyszerűen csak karrierjük egyengetése végett léptek be a szervezetbe. Több olyan levéltári irattal is találkoztam, amelyet a munkásőrjeltekről készítettek. Volt köztük olyan, aki részt vett a forradalomban, majd több-

¹⁴³ A Honvédelmi Tanács 3/105/1957 számú határozata a M. N. Honvédelmi Minisztérium szervei határozványáról. 1957. július 26. MOL XIX-A-98 1. d. 1-172.

¹⁴⁴ GERMUSKA Pál–NAGY Tamás: Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács. *Múltunk*, 2004/1. 180–210.

¹⁴⁵ A Honvédelmi Tanács 2/103/1957 számú határozata a Honvédelmi Tanács tagjainak kinevezése tárgyában. 1957. március 12. MOL XIX-A-98 1. d. 1-70.

¹⁴⁶ Előterjesztés a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormányhoz. A Honvédelmi Tanács tagjainak kinevezése tárgyában. 1957. március 9.; 1957. március 12. Uo.

¹⁴⁷ A Honvédelmi Tanács 3/103/1957. számú határozata a Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma (Katonai Tanácsa) tagjainak jóváhagyásáról. 1957. március 12. Uo.

¹⁴⁸ A PTO feljegyzése. MOL M-KS 288. f. 21/1957/16. ó. e.

szőr megpróbált emigrálni, és ezért, illetve sikkasztásért vagy más, törvénysértésnek számító tettéért börtönbe került. Az 1960-as évek közepén a Munkásőrségbe szeretett volna belépni, csak hogy fennakadt az állambiztonsági átvilágításon. Sokakat csupán a katonai fegyelem vagy éppen a hatalom érzete vonzott.

A Szabad Európa Rádiónál a következőképpen látták a Munkásőrség korabeli „humánerőforrás”-helyzetét. „Tagjainak korát nem lehet meghatározni, egyaránt részt vesznek benne öregek és fiatalok, elég sok közülük a volt DISZ-tag. [M]egbízhatóságuk nagyon kétes, sokan azért mennek a szervezetbe, hogy a racionalizálás során el ne veszítsék állásukat. Voltak olyan üzemek, ahol huzakodtak a belépéstől, itt társaik sorsolással döntötték el, hogy ki lépjen be közülük a szervezetbe. Jelentős a száma azoknak is, akik azért léptek be, hogy azután fegyverhez jussanak.”¹⁴⁹

Az 1957-ben létrehozott Munkásőrség, a későbbi szervezeti és személyi korrekcióknak köszönhetően, a rendszer pillérévé vált egészen a rendszerváltásig. 1963-ig csak a pártmilícia szerepét töltötte be. Több esetben hangsúlyozták, hogy egy esetleges újabb forradalom esetén (aminek persze semmi esélye nem volt) milyen szerephez jutna. A későbbiekben, a Magyar Néphadsereg fejlesztésével párhuzamosan, az ország védelmi rendszerébe is beillesztették a testületet. A párthadseregszerep ezzel nem szorult háttérbe, de egy esetleges konfliktus esetén a Munkásőrségnek háttérvédelmi feladatai is lettek volna: objektumvédelem, menetvonalak biztosítása, a diverzáns erők, a forradalmi kísérletek felszámolása stb. Ugyanakkor a katasztrófaelhárítás, az ifjúságnevelés, a rendezvénybiztosítás terén is voltak teendői.

A testület harcértékét tekintve még egy momentum. A korabeli Nyugat-Európában a hadseregek sorozott állománya jelentős arányú volt, de katonai szolgálatukat követően a férfiak nem vettek részt rendszeres harci kiképzésben. Ezzel szemben a munkásörök nagy része a hadkötelezettség után lett a milícia tagja, s a havi kiképzésnek köszönhetően – nyugati társaikkal szemben – „edzésben” maradtak. Ugyanakkor a rendszer fennállásának végéig rendelkeztek nehézfegyverekkel.

Sokan hivatkoztak arra, hogy a Munkásőrséget a társadalmi szolgálat miatt olcsó volt fenntartani. Ezzel kapcsolatban viszont megemlíteném, hogy Svájcban, ahol a hadsereg egy része szintén milícia jellegű, kiszá-

mították, hogy kisebb létszámú hivatásos hadsereget, amely ugyanazokat a feladatokat ellátná, mint egy nagyobb állományú milícia, gazdaságosabban lehetne fenntartani.¹⁵⁰

¹⁴⁹ A Szabad Európa Rádió iratai. Central European University (Közép-európai Egyetem) Levéltára HU OSA 300-40-3 42. d.

¹⁵⁰ Dr. Thomas STAUBHAAR: A svájci milícia-hadsereg népgazdasági költségei. *Új Honvédségi Szemle*, 1995/8.